

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Politikos mokslų ir diplomatijos institutas

Žurnalistikos katedra

Živilė BILOTAITĖ-JOKUBAUSKIENĖ

Lina DILIŪNAITĖ

Kristina JANUŠAITĖ

Agnė KAIRIŪNAITĖ

Aušra PAULIKAITYTĖ

Prostitucija, kaip socialinė problema, Lietuvos spaudoje

TIRIAMASIS DARBAS

Tikrino: doc. dr. Natalija Kasatkina

KAUNAS
2004

TURINYS

ANOTACIJA	3
IVADAS	4
1. Prostitucijos, kaip socialinio reiškinių, problematika	9
1.1. Sekso industrijos apibrėžimas	9
1.2. Prostitucijos reiškinių definicija: formos, mastai, specifika	10
1.3. Požiūrių į prostituciją įvairovė: pagrindinės politikos kryptys	12
1.4. Prostitucija Lietuvoje – ekspertų vertinimai	15
2. Prostitucijos fenomenas Lietuvoje: viešosios nuomonės formavimas	19
2.1. Teorinė perspektyva: tvirtinimų formavimas (<i>claims-making</i>)	19
2.2. Tyrimo metodika ir eiga	20
2.3. Prostitucijos reiškinių atspindėjimas žiniasklaidoje (duomenų analizė)	23
3. Prostitucijos prevencija Lietuvoje: apžvalga ir rekomendacijos	33
3.1. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija Lietuvoje	33
3.2. Informacija žiniasklaidoje – prevencinis aspektas (rekomendacijos)	35
APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS	38
“Prostitution as Social Problem in Lithuanian Press“ (<i>Summary</i>)	41
ŠALTINIAI	42
LITERATŪRA	48

ANOTACIJA

Prostitucija, kaip socialinė problema, Lietuvos spaudoje

*Živilė Bilotaitė-Jokubauskienė, Lina Diliūnaitė,
Kristina Janušaitė, Agnė Kairiūnaitė, Aušra Paulikaitytė*

Visuomenėje socialinės problemos yra kuriamos ir palaikomos „tvirtinimų formuotojų“ (*claims-makers*). Šiandien didelį vaidmenį konstruojant reikšmes atlieka masinės informacijos priemonės. Šiuo projektu siekiama atskleisti *prostitucijos*, kaip socialinės problemos, pristatymą Lietuvos spaudoje bei palyginti jį su ekspertų nuomone ir specialistų pateikiamais, statistika paremtais duomenimis. Darbe keliamą hipotezę – *Lietuvos spaudoje pateikiama prostitucijos fenomeno samprata iš esmės atitinka ekspertų išskiriamus šios problemos vertinimo aspektus* – tikrinama remiantis tiek savarankiškai atlikta turinio analize, tiek ir naudojantis kitų projektų bei tyrimų duomenimis. Įvairių tyrimų medžiagą lyginant tarpusavyje, kompetentingai įvertinamas Lietuvos spaudos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmuo identifikuojant socialinę problemą.

IVADAS

Temos aktualumas. Šiandieninė masinė kultūra skatina seksualinių poreikių ir vertybių svarbumą. Laisvosios rinkos ekonomikos politika įtakoja visuomenės moralines normas ir didina toleranciją tokioms socialinėms problemoms kaip prostitucija. Ji tampa ne tik pageidaujama bei paklausia veikla, bet ir normaliu ekonominiu, kultūriniu bei socialiniu reiškiniu.

Lietuvos socialinių problemų kontekste prekyba moterimis ir prostitucija išsiskiria kaip viena sudėtingiausių ir mažiausiai pažintų problemų. Oficialiai didėjančią jos aktualumą rodo duomenys apie iškeltas baudžiamąsias bylas bei augančius iš užsienio grąžinamų merginų srautus (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 5). Manoma, jog Lietuvoje prostitucija apytiksliai verčiasi nuo 5 iki 8 tūstančių asmenų, o pelnas iš šio verslo siekia beveik 50 milijonų litų per metus (Acus 2001, p. 59).

Prostitucija – tai reiškinys, veikiantis kaip tam tikrų visuomenės problemų indikacija, atskleidžianti socialines, ekonomines, švietimo bei lyčių lygybės problemas ir parodanti, jog tam tikri veiksniai visuomenėje yra kritinės būklės (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 5).

Didėjant prostitucijos ir prekybos moterims mastams požiūris į šį reiškinį pamažu keičiasi. Skeptiška nuostata, jog kiekvienas asmeniškai atsakingas už savo klaidas, užleidžia vietą svarstymams, kad tai yra rimta socialinė problema ir sunkus nusikaltimas (Gaidys, Sipavičienė 2002, p. 6). Todėl vis dažniau apie prostitucijos reiškinį kalbama nelegalios migracijos, lytiškai plintančių ligų, prevencinių programų, seksualinio išnaudojimo aukų apsaugos ar net prostitucijos legalizavimo kontekste. Tuo tarpu kalbant apie prostituciją, kaip socialinę problemą, retai atsižvelgiama į viešąją nuomonę ir jos formavimą.

Atliktų tyrimų apžvalga. Visuomenėje nuolat atsinaujina diskusijos apie prostituciją kaip socialinį reiškinį. Tačiau mokslinių studijų, tyrimų ar diskusijų, polemikos apie šį fenomeną Lietuvoje nėra daug, o požiūrių bei analizės aspektų įvairovė – pakankamai siaura. Tokių tyrinėjimų nepakankamumą galime sieti su valstybės politika prostitucijos atžvilgiu: Lietuvoje vertinamasis prostitucija bei sąvadavimas yra uždraustas, nors pats sekso paslaugų pirkimas nėra nusikaltimas (Pajumets 2004; p. 21). Akivaizdu, kad tokia kontekste sunkiau rasti tiriamųjų, juos (ar jas) sunku motyvuoti dalyvauti tyrime – bijoma, jog bus atskleista asmens (prostitutės, sąvadautojo, kliento) tapatybė, sudėtinga susisiekti

su tiriamaisiais, nes šie asmenys dažnai neturi nuolatinės gyvenamosios vietos (tarptautinės, „mobilios“, migruojančios prostitutės) ir panašiai (Čaplinskas, Mardh 2001).

Šiuo metu prostitucijos fenomeno studijos bei tyrimai Lietuvoje akcentuoja prekybos žmonėmis perspektyvą. Prekyba žmonėmis apibrėžiama kaip „asmens pardavimas, pirkimas ar kitoks perleidimas ar įgijimas, turint tikslą gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos“ (LRBK 2000). Prekyba žmonėmis pripažįstama kaip vienas pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų (Bazylevas, 2002). Tokiame kontekste prostitucija traktuojama ne kaip savanoriška, o kaip priverstinė veikla, prostitutės laikomos prievartos aukomis, yra viktimizuojamos (Pajumets 2004, p. 9) – jos dirba tretiesiems asmenims, gauna tik nedidelę savo uždirbtų pinigų dalį, t.y. jos prekiauja savo kūnu, bet uždirbtą pelną atiduoda kitam (Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos, 2003). Siekiant į visuomenės nuomonės tyrimus įtraukti šią bei susijusias temas, 2001 ir 2002 metais Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) užsakymu Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje atlikti tyrimai „Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas“ (Sipavičienė, Gaidys 2002).

Šalia dominuojančios prekybos žmonėmis tyrimų perspektyvos prostitucijos fenomenas nagrinėjamas ir kitais aspektais: aptariamas teisinis prostitucijos reguliavimas Lietuvoje (Perkauskienė 2001), analizuojami prostitučių sveikatos kontrolės būdai (Čaplinskas, Mardh 2001), apžvelgiami šios marginalinės visuomenės grupės formavimosi Lietuvoje ypatumai (Acus 2001).

Vertinant reiškinių mastą, tendencijas bei specifiką dažniausiai naudojamosi Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos AIDS centro teikiamais duomenimis. Socialinių ligų konsultavimo kabinetas „Demetra“ 1998 ir 2001 metais atliko apklausas (buvo apklausta atitinkamai 73 ir 220 prostitučių), kuriomis siekta nustatyti prostitučių sveikatos būklę, pajamas, motyvus ir sąlygas, paskatinusias jas užsiimti šiuo verslu (Bazylevas 2003, Sipavičienė ir kt. 2004).

Nemažai specialistams skirtos informacijos apie vykdomus tyrimus bei projektus galima rasti specializuotose interneto svetainėse: www.focus-on-trafficking.net, www.lygus.lt, www.aids.lt, www.moterys.lt, www.sociumas.lt.

Išsamių prostitucijos reiškinių pateikimo žiniasklaidoje tyrimų apžvelgoje literatūroje negausu. Tai Lietuvos regioninės spaudos dešimties metų analizė (Pociūtė 2002) bei 2003 metų gegužės-rugpjūčio mėnesių 7 žurnalų ir 5 Lietuvos dienraščių apžvalga (Prekyba moterimis – žvilgsnis į lietuvišką spaudą 2003). Šios fenomeno studijos apsiribojo pakankamai siaura reiškinių analize: pirmuoju atveju buvo analizuojama vien regioninė

spauda ir jos specifika, antrasis tyrimas apėmė pakankamai trumpą laiko tarpą (keturis 2003 metų mėnesius).

Kita vertus, Estijos moterų studijų bei išteklių centro (*Estonian Women's Studies and Resource Centre*) iniciatyva atliktas tarptautinis tyrimas „Prostitucija – socialinė problema? Požiūriai apie prostitucijos prigimtį, priežastis ir pasekmes Baltijos šalių ir šiaurės-vakarų Rusijos regionuose“ greta kokybinės reiškinių analizės (ekspertų apklausos) pristato ir turinio (*kontent*) analizės metodu gautus duomenis. Ištirta po vieną didžiausią kiekvienos regiono šalies dienraštį (Lietuvoje – „Lietuvos rytas“). Minėtoji reprezentatyvi studija suteikė daug vertingos informacijos, leido plačiau įvertinti reiškinį bei padėjo nustatyti šio darbo gaires.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvoje trūksta išsamių prostitucijos bei žiniasklaidoje pateikiamų problemos interpretacijų analizės. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į dominuojančią prostitucijos sampratos specifiką. Tarkime, socialinės problemos formuluotė „prekyba žmonėmis“ lyg ir turėtų implikuoti nuo lyties atskirtą fenomeno analizę, tačiau iš esmės tyrimai akcentuoja „prekybą moterimis“. Įvairiuose prostitucijos fenomeno studijų aspektuose dominuoja moterų prostitucijos samprata bei specifika: paprastai kalbama apie *prostitutes* ir apie *moteris* (Pajumets 2004), prevencinės programos taip pat yra orientuotos į moterų, su retomis išimtimis – vaikų (dažniausiai mergaičių) prostitucijos prevenciją (Bazylevas, Žekonis 2003). Todėl galima kalbėti apie vienpusį problemos pristatymą, dalinį jos identifikavimą.

Šiuo tyrimu siekiama iškelti naujus klausimus diskusijoms, nužymėti gaires tolimesnėms prostitucijos, kaip socialinės problemos, studijoms. Siekiant praturtinti tyrimą bei užtikrinti kuo išsamesnę fenomeno analizę, pristatytųjų tyrimų medžiaga naudotasi kaip antriniais duomenimis.

Tyrimo problema. Bandant nusakyti viešosios nuomonės sampratą svarbu pastebėti, jog socialinės problemos yra sukurtos ir palaikomos „tvirtinimų formuotojų“ (*claims-makers*). Šiandien vienu pagrindinių „tvirtinimų formuotojų“ įprasta laikyti masinės informacijos priemones. Pastaraisiais metais vis dažniau teigiama, kad žiniasklaida gali ne tik nustatyti visuomenės problemų bei kasdieninių įvykių prioritetus, bet ir nurodyti, kaip juos reikėtų suvokti bei vertinti: „Naujesnioji versija teigia, kad [žiniasklaidos priemonėmis skleidžiama] informacija ne tik nurodo mums, *apie ką* galvoti, bet ir pasako, *kaip* apie tai galvoti“ (Severin, Tankard 1997, p. 271). Žiniasklaidoje pasirodantys pranešimai – pagrindas subjektyvioms regimojo individų pasaulio interpretacijoms. Būtent todėl svarbu tirti žiniasklaidos pranešimų specifiką, lyginti juos su ekspertų pateikiamais duomenimis.

Kaip prostitucijos reiškinį pateikia „tvirtinimų formuotojai“: masinės informacijos priemonės ir su juo tiesiogiai susiduriantys specialistai? Kokį prostitucijos problematikos spektrą apima vieni ir kokį identifikuoja kiti?

Darbo tikslas – atskleisti *prostitucijos*, kaip socialinės problemos, pristatymą Lietuvos spaudoje bei palyginti jį su ekspertų nuomone ir specialistų pateikiamais, statistika paremtais duomenimis.

Remiantis atliktų tyrimų analize, šiame darbe keliama tokia **hipotezė**: *Lietuvos spaudoje pateikiama prostitucijos fenomeno samprata iš esmės atitinka ekspertų išskiriamus šios problemos vertinimo aspektus*. Norint patikrinti šią hipotezę išskelti tokie **uždaviniai**:

1. Naudojant literatūros šaltinių analizę, aptarti prostitucijos, kaip socialinio reiškinio, problematiką.
2. Atlikus spaudos publikacijų turinio analizę, išnagrinėti prostitucijos fenomeno pateikimą Lietuvos spaudoje ir palyginti jį su ekspertų pateikiamu prostitucijos, kaip socialinės problemos, identifikavimu.
3. Naudojant literatūros šaltinių analizę, apžvelgti prostitucijos prevencines priemones, taikomas Lietuvoje ir, remiantis atliktu tyrimu, pateikti rekomendacijas.

Tyrimo objektas – prostitucijos fenomenas.

Tyrimo metodai. Taikant *literatūros šaltinių analizės* metodą pateikiamos „sekso industrijos“, „prostitucijos“ bei „prostitutės“ sąvokų definicijos, šio reiškinio mastai, reikšmingumas bei veiksniai, dominuojantys požiūriai į prostituciją, valstybės politika bei prevencinės priemonės, susisteminti bei pristatomi kituose tyrimuose pateikiami ekspertų vertinimai, o taip pat pasirenkama teorinė tyrimo perspektyva.

Turinio analizė pasitelkiama siekiant nustatyti prostitucijos problematikos, pateikiamos Lietuvos spaudoje, specifiką. Atliekamo žiniasklaidos monitoringo imtis – 2003-tieji metai. Analizuojama po 4 to laikotarpio skaitomiausius nacionalinius dienraščius („Lietuvos rytas“, „Vakaro žinios“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“) ir mėnesinius žurnalus („Panelė“, „Laima“, „Cosmopolitan“, „Moteris“), pagal *TNS Gallup* tyrimo duomenis (Nacionalinis skaitytojų tyrimas 2003).

Naudojant *lyginimo* metodą siekiama apibendrinti gautus duomenis bei jų pagalba įvertinti Lietuvos spaudos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį identifikuojant socialinę problemą.

Darbo struktūra. Darbas sudarytas iš įvado, trijų pagrindinių dalių, apibendrinimų ir išvadų, santraukos anglų kalba, šaltinių ir panaudotos literatūros sąrašų bei priedų. Darbo pradžioje apibrėžiamas tyrimo objektas bei pristatoma prostitucijos, kaip socialinio reiškinių, problematika. Apžvelgus pasirinktą teorinę perspektyvą, antroje dalyje pateikiama spaudos turinio analizės metodika, eiga bei rezultatai. Darbas užbaigiamas prostitucijos prevencinės politikos Lietuvoje apžvalga bei rekomendacijomis, apibendrinimų ir išvadų formulavimu.

1. Prostitucijos, kaip socialinio reiškinių, problematika

1.1. Sekso industrijos apibrėžimas

Sekso industrija apima komercines įmones, įdarbinančias *sekso darbuotojus*. Jų pagrindinė veikla – parduoti seksualines paslaugas ir gauti pelną. (Gleeson 1992, p. 184). Sekso darbuotojai traktuojami kaip legitimuotos profesijos atstovai (Sex Work and Sex Exploitations in the EU 2004). Šis terminas buvo sukurtas siekiant kitaip apibrėžti komercinį seksą – ne kaip socialines ar psichologines tam tikros klasės moterų charakteristikas, bet kaip pajamas teikiančią veiklą, moterų ir vyrų įdarbinimo, užimtumo formą. Todėl į sekso industrijos apibrėžimą galima įtraukti labai daug veiklos sričių, susijusių su žmogaus kūno panaudojimu, siekiant gauti materialinę naudą. Išskiriamos šios pagrindinės sekso industrijos kategorijos (Wikipedia 2004):

- prostitucija (prekyba žmonėmis);
- pornografija (filmai, žurnalai, internetiniai tinklalapiai);
- sekso reikmenų parduotuvės (gamintojai/tiekėjai);
- striptizas;
- erotiniai masažai;
- sekso telefonu linijos.

Sekso industrija apima įvairias žmonių grupes, kurios už teikiamas seksualines paslaugas ima pinigus ar kitokį užmokestį (Sex Work and Sex Exploitations in the EU 2004). Sekso industrija yra neatsiejama nuo sąvadautojų ar kitaip vadinamų „vadybininkų“, kurie vysto ir plėtoja verslą, rūpinasi klientais, reklama ir pajamomis. Sekso industrija yra kontroliuojama ir valdoma, taikant tuos pačius principus kaip ir kitoms verslo šakoms.

Viena iš pagrindinių ir daugiausiai pelno teikiančių sekso industrijos sričių – prostitucija. Lietuvos AIDS centro duomenimis, metinis pelnas iš prostitucijos vien Vilniuje gali siekti apie 50 milijonų litų, o pati prostitucija gali sudaryti net iki 80% viso sekso industrijos verslo (Bazylevas, Žekonis 2003). Taigi, tiek savo paplitimo mastais, tiek ir pelningumu prostitucijos verslas yra viena iš reikšmingiausių ir labiausiai paplitusių sekso industrijos dalių.

1.2. Prostitucijos reiškinių definicija: formos, mastai, specifika

Tarptautinių žodžių žodyne *prostytucija* (lot. *prostituo* – „viešai išstatau“) yra apibūdinama kaip „nesantuokiniai lytiniai santykiai už materialų atlyginimą, be dvasinio ryšio, sukelti klientui lytinį pasitenkinimą ir slopinantys lytinius poreikius“ (TŽŽ 2000). Prostituciją galima apibūdinti kaip profesiją, kurios pagrindinis tikslas – parduoti savo paslaugas ir už tai gauti pelną (Acus 2001, p. 57). Vis dėlto prostitucija yra ne tik ekonominis, bet ir kultūrinis bei socialinis reiškinys, apimantis švietimo, socialinio, ekonominio, medicininio, teisinio, politinio lygmens aspektus bei turintis galias socialines priežastis (Bazylevas, Žekonis 2003).

Tai, kad prostitucija yra sudėtinga problema, apimanti daugelį visuomeninio gyvenimo sričių, rodo ir daugiasluoksni **prostytuciją sąlygojančių veiksnių** sudėtis (NVO atstovių nuomonė apie faktinę moterų teisių padėtį Lietuvoje bei jų pasiūlymai moterų problemoms spręsti 2002):

- *ekonominiai-socialiniai* – sunki ekonominė padėtis, augantis nedarbas, skurdas bei socialinių garantijų stoka;
- *kultūriniai-vertybiniai* – pasikeitusi, iškreipta vertybių samprata, visuomenės dorovės, moralinių įsitikinimų nuosmukis, alkoholizmas bei narkomanija;
- *švietimo* – išsilavinimo lygio nuosmukis (privalomas tik 10 klasių pagrindinis išsilavinimas, didelis nelankančių mokyklos vaikų skaičius), nepakankamas jaunimo ir pareigūnų švietimas;
- *neigiama visuomenės informavimo priemonių visuma* – prostitucijos reklama, neigiamas žiniasklaidos vaidmuo, nepakankama antiprostitucinė informacija;
- *komerciniai* – „lengvas“, gerai apmokamas darbas, korupcija;
- *teisiniai* – nepilnai veikiančios įstatymai, reglamentuojantys prostituciją, teisiniai barjerai aukoms, bausmės, skiriamos tik prostitutėms, įtvirtinantys seksualinį išnaudojimą.

Atsižvelgiant į pateiktas skirtingas prostituciją sąlygojančias priežastis galima teigti, kad tai – kompleksinis reiškinys. Skiriasi ne tik prostituciją įtakojančios veiksniai, bet ir jos tipai bei mastai. Pagal prostitucijos veiklos priežastis galima išskirti **tris pagrindines prostitucijos kryptis** (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 23-25):

- *Gatvės prostitucija* – žemiausias kategorija. Jaunos moterys savarankiškai siūlo klientams suteikti seksualines paslaugas. Gatvės prostitucija yra laikoma santykinai „laisva“ ir „atvira“, tačiau prostitutės dažnai kontroliuoja nusikalstamo pasaulio atstovai.
- *Moterys, dirbančios prostitutėmis agentūrose, nelegaliuose viešnamiuose* – didžioji prostitucijos verslo dalis, gerai organizuota ir kontroliuojama agentūrų. Klientai viliojami masinės informacijos priemonėse pateikiamais užslėptais reklaminiais skelbimais. Verslas yra valdomas organizuotų nusikalstamų grupuočių narių, kurie į prostituciją įtraukia moteris tiek iš Lietuvos, tiek ir iš užsienio šalių: Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos ir pan.
- *Moteryų eksportas į kitas šalis* – tarptautinio lygmens prostitucija, apimanti ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių organizuotus nusikalstamus susivienijimus. Prisidengdami įvairaus pobūdžio skelbimais, verslo organizatoriai merginoms siūlo legalų darbą užsienio šalyse, tačiau išvykusios jos yra verčiamos teikti seksualines paslaugas.

Be šių pagrindinių prostitucijos krypčių dar išskiriamos *telefoninės* ar individualiai dirbančios „*aukštos klasės*“ *prostitutės*, turinčios nuolatinių klientų, aptarnaujančios įžymius žmones, aukštus valstybės pareigūnus, gaunančios didelį užmokestį ir išsaugančios anonimiškumą (Acus 2001, p. 62-63). Jei išskirti prostituciją sąlygojančius veiksniai ar prostitucijos tipus yra ganėtinai nesudėtinga, tai kalbant apie prostitucijos paplitimą ir jos **mastus** susiduriama su didelėmis problemomis. Tikslių statistinių duomenų, kurie leistų sužinoti, kiek asmenų verčiasi prostitucija Lietuvoje ir kiek užsienyje, nėra. Tą galima įvertinti tik netiesiogiai, remiantis antriniais šaltiniais.

Gatvės prostitucija besiverčiančių merginų skaičius nustatomas remiantis prostitučių sulaikymo faktais ar administracinių bylų už vertimąsi prostitucija iškelimu. Socialinių ligų konsultavimo kabineto „Demetra“ duomenimis, vien Vilniaus geležinkelio ir autobusų stočių rajone dirba daugiau nei 130 gatvės prostitučių (Bazylevas, Žekonis 2003). Neturint tikslių duomenų negalima konstatuoti, ar tai yra didelė, ar maža prostitucijos industrijos dalis.

Moteryų, dirbančių prostitutėmis, agentūrų mastai taip pat apskaičiuojami remiantis policijos pateikiamais duomenimis. Pagal Vidaus reikalų ministerijos statistiką, Vilniuje yra 15-20 gerai veikiančių firmų, kurių pelnas viršija 4,5 milijonus litų (Sipavičienė ir kt., p. 25).

Moterų eksporto į užsienį statistika taip pat paremta netiesioginiais šaltiniais – analizuojama dingusių žmonių statistika, jaunų moterų deportacijos iš kitų šalių duomenys ir nagrinėjama kai kurių šalių informacija apie prekybos moterimis bylų eigą (Sipavičienė ir kt. 2004).

Tikslios prostitucijos statistikos nebuvimas, mastų ir paplitimo nežinojimas ne tik parodo prostitucijos, kaip socialinio reiškinio, sudėtingumą, bet ir apunkina prostitucijos problemos sprendimą bei prevencinių priemonių taikymą. Informacija apie prostitucijos veikimo mechanizmą yra fragmentiška, išskaidyta ir dažnai atspindi subjektyvų požiūrį. Todėl šiame darbe prostitucijos, kaip socialinės problemos, identifikacijos ir bus ieškoma pasitelkiant pagrindinius „tvirtinimų formuotojus“ – masinės informacijos priemonės ir prostitucijos reiškinio ekspertus.

1.3. Požiūrių į prostituciją įvairovė: pagrindinės politikos kryptys

Vertybės bei pasaulėžiūros turi socialinį pagrindą (Berger, Luckmann 1999) – kiekviena visuomenė konstruoja savąjį tikrovės apibrėžimą bei su juo susijusias sampratas. Prostitucijos fenomenas taip pat nėra išimtis. Mėginant suprasti socialinius reiškinius pirmiausia reikia išsiaiškinti, ne tik tai, *kokia* prasmė jiems teikiama, bet ir atsakyti į klausimą, *kodėl* būtent ši prasmė (Christie 1999).

Neretai valstybės pareigūnai, interesų grupės bei individai turi skirtingą požiūrį į tai, kodėl prostitucija laikoma socialine problema (Pajumets 2004, p. 17). Visuomenėje dominuojančią pasaulėžiūrą galima sieti su valstybės teisine sistema, kuri tarsi atspindi šias nuostatas. Pastaroji priklauso nuo objektyviai egzistuojančios legalios galimybės verstin prostitucija bei subjektyvios moralinio prostitucijos/prostitutės pasmerkimo dimensijos. Literatūroje išskiriami keturi su prostitucija susijusios valstybės politikos modeliai (*l lentelė*).

Kriminalizacija/prohibicionizmas. Šios nuostatos besilaikančių valstybių požiūris į prostituciją yra labiausiai susijęs su moralės bei etikos dalykais. Visuomenės moralės palaikymas yra viena iš šalies valdžios pareigų (Pajumets 2004, p. 17). Prostitucija laikoma nemoralia veikla, „socialiniu sutrikimu“, grėsme visuomenei (Danna 2003; Pajumets 2004; Kantola, Squires 2003). Kita vertus, kriminalizuojančios sistemos gali pasižymėti daline tolerancija prostitučių atžvilgiu bei pagrindinį dėmesį skirti sąvadautojų veiklos kontrolei. Būtent šį požiūrį atstovauja Lietuvos Respublikos politika prostitucijos atžvilgiu –

vertimasis prostitucija, sąvadavimas yra draudžiamas įstatymais, tačiau nėra statutų, kurie reguliuotų sekso paslaugų pirkimą (Pajumets 2004, p. 21).

1 lentelė. Valstybės politikos modeliai prostitucijos atžvilgiu (Pajumets 2004; Danna 2003)

		Moralinis prostitutės pasmerkimas	
		Yra	Nėra
Legali galimybė verstis prostitucija	Yra	Reguliacija/legalizacija	Abolicionizmas/dekriminalizacija/toleravimas
	Nėra	Kriminalizacija/prohibicionizmas	Neoabolicionizmas/dekriminalizacija, siejama su žmogaus teisių perspektyva/kliento baudimas

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1821 straipsnio 1 dalyje nustatyta administracinė atsakomybė už vertimąsi prostitucija. Tokia veika užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų litų, o tokie pat veiksmai, padaryti asmens, jau bausto administracine nuobauda už vertimąsi prostitucija, užtraukia baudą nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų arba administracinį areštą iki trisdešimties parų. Prostitucija šiuo metu suprantama kaip sistemingi veiksmai, kuriais siekiama gauti materialią naudą už lytinį santykiavimą su kitu asmeniu. Pavieniai atvejai, kai už lytinius santykius su kitu asmeniu moteriai yra atsilyginama, nesudaro minimo administracinio teisės pažeidimo sudėties. Šio teisės pažeidimo subjektas – moteriškos lyties asmuo nuo 16 m. amžiaus (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 125).

Lietuvos Baudžiamajame kodekse galima išskirti kelias nusikalstamas veikas, susijusias su prostitucija. Jos minimos 307 ir 308 straipsniuose (Cituota iš Sipavičienė ir kt. 2004, p. 129).

307 straipsnis. Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos:

1. Tas, kas turėjo pajamų iš kito asmens prostitucijos arba sąvadavo prostitucijai, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.
2. Tas, kas organizavo ar vadovavo prostitucijai arba gabelo asmenį šio sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos, baudžiamas laisvės atėmimu iki šešerių metų.
3. Tas, kas pelnėsi iš nepilnamečio asmens prostitucijos arba organizavo ar vadovavo nepilnamečio asmens prostitucijai, arba gabelo nepilnamečių asmenį jo sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką¹ ar iš Lietuvos Respublikos, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

308 straipsnis. Įtraukimas į prostituciją:

1. Tas, kas įtraukė asmenį į prostituciją, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

2. Tas, kas įtraukė į prostituciją materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomą asmenį arba įtraukė į prostituciją asmenį panaudodamas fizinę ar psichinę prievartą ar apgaulę, arba bet koku būdu įtraukė į prostituciją nepilnametį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki septynerių metų.

Reguliacija. Prostitucijos reguliavimo būtinybę pripažįstančios valstybės laikosi pakankamai neutralios nuostatos. Prostitucija – tai funkcija, kuri turi būti reguliuojama valstybės arba regioniniu lygiu. Tokiose valstybėse tiek privatus prostitucijos paslaugų teikimas, tiek ir viešnamių veikla yra licenzijuojami, nuolat tikrinama prostitučių sveikata, sekso industrijai skiriamos tam tikros griežtai apibrėžtos zonos, renkami mokesčiai už vertimąsi prostitucija; paslaugų teikimas neturint licenzijos baudžiamas įstatymais (Pajumets 2004, p. 17). Šis modelis paremtas liberalumo principu, pagal kurį kiekvienas žmogus turi teisę su savo kūnu daryti tą, ką nori, ir šis jo sprendimas turi būti gerbiamas (Kantola, Squires 2003; Pajumets 2004). Laikomasi nuostatos, jog prostitucija yra seniausia pasaulio profesija. Kita vertus, šis modelis išlaiko moralinį aspektą – prostitucija laikoma neišvengiamu blogiu, kurį sustabdyti galima tik griežtai jį kontroliuojant (Danna 2003).

Abolicionizmas. Abolicionistiniu požiūriu (lot. *abolitio* – „panaikinimas“) besivadovaujančios valstybės siekia panaikinti bet kokį prostitucijos reguliavimą, nes, pasak jų, jis įtvirtina patriarchalinę visuomenės santvarką bei vyrų dominavimą (Danna 2003). Prostitucija yra traktuojama kaip verslas, kur paslaugų tiekėjo ir kliento tarpusavio santykiai laikomi jų pačių reikalu, laisvu subrendusių žmonių pasirinkimu, o valdžios dėmesio susilaukia tik priverstinė prostitucija (Pajumets 2004, p. 18). Siekiama išvengti prostitucija užsiimančiųjų stigmatizavimo, jų priskyrimo marginalinėms grupėms, tai yra užtikrinti, jog šios/-ie moterys/vyrai dėl būdo užsidirbti pragyvenimui visuomenėje nebūtų kaip nors išskiriamos/-i.

Neoabolicionizmas. Ši sistema kyla iš abolicionistinės sistemos afišuojamų nuostatų – čia ypač akcentuojamas žmogaus teisių aspektas bei būtinybė apsaugoti prostitucija užsiimančiųjų žmogiškąjį orumą (Pajumets 2004, p. 18). Pagrindinis tokios sistemos bruožas – baudžiami sąvadautojai bei klientai, o ne prostitutės. Prostitutės laikomos patriarchalinės visuomenės aukomis ir todėl nebelieka prasmės skirstyti prostituciją į savanoriškąją ir priverstinę. Prostitucija tokiose valstybėse laikoma prievartos prieš moterį forma, o jos panaikinimas tampa moraline valstybės pareiga (Pajumets 2004; Danna 2003).

Visi keturi išvardintieji požiūriai gali būti traktuojami tik kaip idealūs valstybės politikos prostitucijos atžvilgiu modeliai. Svarbu pažymėti, jog tuos pačius politikos modelius pripažįstančios šalys juos įgyvendinti gali skirtingai, t.y. galimi mišrūs modeliai. Tačiau pagrindinė nuostata išlieka – egzistuoja **abipusis ryšys** tarp valstybiniu lygmeniu pasirinktos veiklos strategijos bei visuomenėje egzistuojančių nuostatų fenomeno atžvilgiu. Iš vienos pusės reikia pažymėti, jog joks žmogaus mąstymas nėra laisvas nuo ideologizuojančios jo socialinio konteksto įtakos (Mannheim 1936: cituota Berger, Luckmann 1967, p. 21). Kita vertus, valstybės politika bei visuomenės nuomonė prostitucijos atžvilgiu Lietuvoje susiformavo pakankamai neseniai, ji dar nėra galutinai įsitvirtinusi visuomenės sąmonėje, o ir sociume pasigirstančios diskusijos neretai kvestionuoja esamą požiūrį į šį reiškinį. Tokiame kontekste ypač svarbiu tampa „tvirtinimo formuotojų“ vaidmuo. Jie turi galią įtakoti subjektyvias individų sampratas, vertybinių santvarkų bei socialiai priskiriamų reikšmių kaitą.

1.4. Prostitucija Lietuvoje – ekspertų vertinimai

Darbo įvade pristatyta atliktų tyrimų apžvalga parodė, kad Lietuvoje prostitucijos problema susilaukia vis daugiau ekspertų dėmesio. 2004 metais Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus skyriaus išleista išsami studija „Prekyba moterimis Lietuvoje: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus“, apjungianti kelerių metų šios srities specialistų A.Sipavičienės, D.Tureikytės, R.Erentaitės, I.Bazylevo, R.Žekonio, R.Augutienės ir kt. tyrimus, išsamiai atskleidžia prekybos moterimis problemos sudėtingumą ir daugiaplaniškumą. Reiškinyms nagrinėjamas kaip nelegalaus migracijos verslo dalis, pateikiami tyrimų duomenys, aptariami prekybos moterimis ir prostitucijos mechanizmai, pristatomos visuomenės nuomonės apklausos, prevencijos ir pagalbos aukoms organizavimo pavyzdžiai, proceso dalyvių liudijimai, supažindinama su tarptautiniais dokumentais bei Lietuvos įstatymais. Kita reprezentatyvi studija – Estijos moterų studijų bei išteklių centro iniciatyva atliktas tarptautinis tyrimas „Prostitucija – socialinė problema? Požiūriai apie prostitucijos prigimtį, priežastis ir pasekmes Baltijos šalių ir šiaurės-vakarų Rusijos regionuose“. Pateikiama kokybinė ekspertų iš visų tirtųjų šalių, kuriuos sudaro visuomenėje įtakingi atstovai iš valdžios struktūrų, sociologai ir moterų teises ginančių NVO nariai (Pajumets 2004, p. 40), apklausa.

Remiantis šiomis studijomis, galima suformuluoti profesionalų ir objektyvų atsakymą, kodėl prostitucija yra laikoma socialine problema. Pateikiami ekspertų

vertinimai yra paremti ilgalaikiais moksliniais ir empiriniais tyrinėjimais bei grindžiami statistiniais duomenimis. Čia kalbama apie tuos problemos aspektus, kurie vienaip ar kitaip atsispindi ir žiniasklaidos pranešimuose: Kokios yra prostitucijos plitimo priežastys? Kas yra šio verslo dalyviai/aukos? Kokios yra šios socialinės problemos pasekmės visuomenei, valstybei?

Prostitucijos plitimo priežastys. Ekspertų nuomone, pagrindinės vertimosi prostitucija ir jos plitimo priežastys yra trys: 1) ekonominė (skurdas, finansiniai nepritekliai, nedarbas arba nuolatinės darbo vietos neturėjimas, būtinybė vienai išlaikyti šeimą ir pan.), 2) vaikystė asocialioje šeimoje ir patirtos seksualinės traumos; 3) netiesioginis prostitucijos propagavimas žiniasklaidoje (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 40-41). Socialinių ligų konsultavimo centro „Demetra“ duomenimis, iš 142 apklaustųjų, 93,4% moterų prostituciją nurodė kaip pagrindinį pragyvenimo šaltinį. O Vidaus reikalų ministerijos (VRM) statistika teigia, jog moterys dažnai savanoriškai įsitraukia į šį verslą, nes 15% iš jų trokšta turėti „gražų ir linksmą gyvenimą“, tiek pat mano, jog tokia profesija yra „įdomi“, 13% – kad nereikėtų dirbti, o 11% – kad turėtų papildomų pajamų (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 41). Todėl be įprasto paaiškinimo, kad moterys dažnai yra priverstos praduoti savo kūną, kadangi valstybė nesirūpina jų socialine bei ekonomine padėtimi, vis dažniau kalbama apie prostituciją, kaip šiuolaikinėje visuomenėje pateisinamą ir net propaguojamą užsiėmimą (Pajumets 2004, p. 50).

Toks liberalus ir tolerantiškas požiūris paprastai atsiranda valstybėse, kuriose nėra vieningos šio reiškinių teisinio reguliavimo politikos, nesuformuluota juridinė prostitucijos sąvoka (Dėl sąvadavimo ir prostitucijos propagavimo 1998), viešai ir neprofesionaliai svarstomos jos legalizavimo galimybės, taikomos prevencijos priemonės paprastai yra pavienės, o ne kompleksinės. Pasigirsta ir tokių nuomonių, jog prostitucija, tapdama paklausia ir toleruojama veikla, dažnai netinkamai nušviečiama žiniasklaidos priemonėse, kaip modernaus ir vakarietiško gyvenimo būdo dalis, yra visuomenės moralinės krizės indikatorius (Pajumets 2004, p. 51).

Prostitucijos verslo dalyviai – kas jie? Socialinių ligų konsultavimo centras „Demetra“ nuolat atlieka apsilankančių prostitučių apklausas, pagal kurias sudaroma socialinė-demografinė prostitučių charakteristika, leidžianti įvertinti rizikos grupes ir geriau atlikti prevencinį darbą. Šie duomenys apie prostitucijos verslo dalyves (neužregistruotas nei vienas vyras, užsiimantis šiuo verslu) Lietuvoje skiriasi nuo TMO turimų duomenų apie prekybos moterimis aukas. Jei prostitutėmis Lietuvoje daugiausiai tampa merginos ir moterys iš vadinamųjų rizikos grupių (nepilnametės, neišsilavinusios, smurto šeimoje

aukos, patiriančios nepriteklių), tai, kaip rodo TMO duomenys, prekybos moterimis aukos neretai turi vidurinį, specialųjį ar net aukštąjį išsilavinimą, yra jaunos, tačiau retai nepilnametės, kilusios iš vadinamųjų normalių šeimų (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 32-33). Dažniausiai apgaule į užsienį išviliojamos jaunos moterys, dirbančios menkai apmokamus darbus arba neturinčios nuolatinės darbo vietos (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 36).

TMO pateikiama statistika leidžia kalbėti ir apie valstybės atsakomybę, kai abejingumas tam tikroms marginalinėms grupėms, kurios sunkiai socialiai adaptuojasi, iš dalies veda jas prie kraštutinių sprendimų.

Remiantis „Demetros“ pateikiama ataskaita, Lietuvoje prostitucijos versle dirbančių moterų amžiaus vidurkis yra 24,5 metai, pradedant nuo nepilnamečių ir baigiant turinčiomis 41 metus ir daugiau. Savanoriškai užsiimančių prostitucija Lietuvoje moterų išsilavinimas yra žemesnes už šalies vidurkį (dažnai – nebaigtas vidurinis), jos dirba menkai apmokamus darbus (siuvėjos, virėjos, padavėjos ir pan.) arba nesugeba kitaip užsidirbti pragyvenimui, tačiau nelegaliuose viešnamiuose pasitaiko ir studenčių, o taip pat auštąjį išsilavinimą turinčiųjų. Ekspertų duomenimis, paplitusi nuomonė, jog didžioji dauguma Lietuvos prostitučių ir prekybos moterimis aukų yra rusakalbės, nepasitvirtina – šių moterų tautybė nelabai skiriasi nuo Lietuvos gyventojų tautinės sudėties (mažiau nei 20% yra rusės, baltarusės, ukrainietės ir kt.). Taip pat pastebėta, jog užsieniečių prostitučių mūsų šalyje kasmet mažėja (dėl griežtesnio vizų ir pasienio apsaugos režimo), tačiau daugėja vietinių, Lietuvoje gyvenančių moterų, įsitraukiančių į šį verslą. Tyrimų duomenys rodo, jog dauguma jų yra netekėjusios (75%), tačiau auginančios vaikų (52% iš jų), vaikystėje patyrusios prievartą, kilusios iš asocialių ar nepilnų šeimų, taip pat našlaitės (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 32-36).

Kaip matyti iš ekspertų pateikiamų duomenų, galima kalbėti apie tam tikras rizikos grupes, kurioms turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, norint tinkamai organizuoti prevencinį darbą. Tačiau kita vertus, tie patys tyrimai rodo, jog tradicinis supratimas, supaprastinantis šią problemą ir siejantis ją tik su vadinamosiomis „asocialiomis“ visuomenės grupėmis, ko nevensia net ir tiesiogiai su jos kontrole susiję šalies pareigūnai (Dėl sąvadavimo ir prostitucijos propagavimo 1998), yra iš esmės klaidingas. Moterų savanoriško įsitraukimo į šį verslą priežastys yra daug komplikuočiau nei asocialios gyvenimo sąlygos ir traumota vaikystės patirtis. Kita vertus, jau įprasta kalbėti apie prostituciją, kaip su moterų teisėmis susijusią problemą, o jos prevencija daugiausiai užsiima įvairios moterų organizacijos (pvz., NVO koalicija moterų teisėms ginti, moterų užimtumo informacijos centrai), kai tuo tarpu sekso paslaugų pirkėjais dažniausiai yra

vyrų, kurių teisės naudotis prostitučių paslaugomis nėra varžomos įstatymais. Dėl šios priežasties Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos šalyse, sąvoka „prostitucija“ yra tradiciškai siejama su „prostitute“ ir mažai kalbama apie kitus šio verslo dalyvius – sekso paslaugų pirkėjus bei sąvadautojus, kurie, kaip rodo tyrimai, dažniausiai yra vyrai (Pajumets 2004, p. 82).

Prostitucijos pasekmės. Kalbant apie prostitucijos pasekmes, ekspertai išskiria keletą žala patiriančių grupių – prostitutes arba prekybos moterimis aukas, sekso paslaugų pirkėjus ir jų šeimos narius. Taip pat kalbama apie grėsmę visuomenės saugumui, neigiamą poveikį jos ekonominei bei materialinei gerovei (Sipavičienė ir kt. 2004; Pajumets 2004). Prostitutės yra socialiai neapsaugota visuomenės dalis, neturinti jokių socialinių garantijų, nuolat patirianti fizinį ir psichologinį smurtą, seksualinį išnaudojimą. Tokios gyvenimo sąlygos moteris sužaloja visam gyvenimui, paverčia pažeidžiamomis, o jų reabilitacija trunka daugybę metų ir pareikalauja didelių lėšų iš valstybės biudžeto. Be to, prostitucija yra kompleksinis reiškinys, glaudžiai susijęs su kitomis socialinėmis problemomis: venerinių ligų ir ŽIV viruso grėsmingu plitimu, nelegaliu narkotinių medžiagų vartojimu, įvairaus pobūdžio bei mastų organizuotu nusikalstamumu, kuris kelia pavojų visuomenės saugumui ir ardo įprastas vertybines bei moralines sistemas (Sipavičienė ir kt., p. 42).

Dėl šių priežasčių prostitucija, kaip nusikalstama veika, Lietuvoje yra netoleruojama, o ja besiverčiantys asmenys bei sąvadautojai baudžiami įstatymų numatyta tvarka. Kita vertus, pagal gana menką kasmet iškeliamų bylų skaičių ir numanomus kelias dešimtis kartų didesnius prostitucijos mastus galima spręsti apie neefektyvią drausminančią teisinę ir policinę šio reiškinio kontrolę. Todėl ekspertai vis dažniau ima kalbėti apie prostitucijos prevenciją kaip socialinę politiką, kurią sėkmingai įdiegti trukdo tam tikri visuomenėje gyvuojantys mitai. Plačiai paplitusi nuomonė, kad prostitucija yra seniausia pasaulio profesija ir toks pat darbas, kaip ir bet kuri kita veikla, todėl su ja beprasmiška kovoti, taip pat, jog tai malonus užsiėmimas, teikiantis seksualinį pasitenkinimą, ir kad tai – laisvas kiekvieno žmogaus pasirinkimas, kuris turėtų būti gerbiamas (Zdanevičius 2002, p. 9).

Apibendrinant galima teigti, kad prostitucijai, kaip socialinei problemai, skiriamas vis didesnis ir profesionalesnis dėmesys – analizuojama statistika, atliekamos visuomenės nuomonių apklausos, organizuojamos informacinės prevencinės kampanijos, tiriama konkretūs atvejai, ieškoma šio reiškinio priežasčių ir įvertinamos pasekmės – visgi, dar nepakankamai atsižvelgiama į žiniasklaidos vaidmenį formuojant viešąją nuomonę apie šį fenomeną.

2. Prostitucijos fenomenas Lietuvoje: viešosios nuomonės formavimas

2.1. Teorinė perspektyva: tvirtinimų formavimas (*claims-making*)

Tvirtinimų, nuomonės formavimo teorijos pradininkai – P.R.Ibarra ir J.I.Kitsuse. Tvirtinimo formavimo (*claims-making, opinion-making*) mechanizmas remiasi socialinio tikrovės konstravimo prielaida – socialinė problema yra tai, ką mes suprantame kaip socialinę problemą. Individų galimybės patirti visus socialinio gyvenimo aspektus tiesiogiai ir betarpiškai šiuolaikinėje pliuralistinėje visuomenėje yra be galo ribotos. Socialiniai fenomenai, šiuo atveju prostitucijos samprata, yra konstruojama individų socialinėje sąveikoje, ji tampa įvairiais komunikacijos kanalais patirtų subjektyvių impresijų interpretacija. Visuomenės samprata apie tam tikras socialines problemas yra socialiniai konstruktai – „tvirtinimų formavimo produktai, tam tikros etiketės ir reikšmių priskyrimo rezultatai“ (Forte 2002, p. 136).

Nors galime teigti, jog kiekvienas individas tam tikra prasme yra „tvirtinimų formuotojas“ – remdami vieną ar kitą požiūrį, palaikydami tam tikrą perspektyvą, mes taip pat „kuriamo“ socialines problemas, – dominuojančios prostitucijos fenomeno sampratos paprastai yra ypač susijusios su turinčiųjų galią įvardinti prostitucijos reiškinį, kaip problemą, tvirtinimais. Tokiais yra laikomi visuomenėje įtakingi asmenys ar interesų grupės, organizacijos, kurie turi galią įtakoti visuomenės nuomonę konkrečiu klausimu, tarpininkauti formuojant viešąją poziciją (Forte 2002, p.134). Čia labai svarbus vaidmuo tenka žiniasklaidai, kuri ne tik informuoja apie tam tikras socialines problemas, bet ir pati jas konstruoja. Teigiama, jog „pasitelkiant žiniasklaidos priemones jau seniai nebepranešinėjama apie tikrovę, priešingai – pranešinėjant kuriama tikrovė“ (Ulfkotte 2001, p. 166).

Nuomonės formavimo mechanizmai įtakoja visuomenės požiūrį, informuotumą, prostitucijos reiškinio sampratą, todėl šia prasme yra svarbūs atskleidžiant prostitucijos fenomeno suvokimą. Žiūrint iš socialinės tikrovės konstravimo teorinės perspektyvos ir stengiantis išsiaiškinti žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį, svarbu ne tik tai, kaip dažnai Lietuvos spaudoje rašoma apie prostituciją, bet ir tai, kokie ir kieno „tvirtinimai“ reprezentuojami – prostitučių, NVO narių, valdžios atstovų, pareigūnų ar žurnalistų? Kam yra suteikiamas balsas identifikuojant problemą? Labai svarbu įvertinti skirtingus požiūrius ir kiekvienos iš grupių galią, nes „socialinė problema visuomet

formuojasi skirtingų konfliktuojančių interesų, ketinimų ir tikslų sąveikoje“ (Forte 2002, p. 136). Besivaržančios interesų grupės visuomenėje kovoja ne tik dėl materialinės naudos, bet ir dėl pergalės apibrėžiant socialinę tikrovę, nustatant visuotinai priimtinas normas. Tokios pažeidžiamos ir silpnos grupės kaip prostitutės neturi balso teisės ir dažnai negali apsiginti, o tai veda ir prie vienpusiško šio reiškinio pažinimo. Tuo tarpu kita šio verslo pusė – seksualinių paslaugų pirkėjai – dažnai šios problemos svarstymuose neliečiami, nes tai yra žmonės, kurie nėra visuomenės pakraštėse, o priskiriami „normaliems“ jos nariams, apie kurių atsakomybę dažnai nedrįstama ir nenorima kalbėti (Zdanevičius 2002, p. 9).

Tirti žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį svarbu ir todėl, kad į jos naujienų tvarkaraštį patenka ne visos socialinės problemos – daugiau dėmesio ir išsamaus nušvietimo susilaukia tik kai kurios iš jų, o kitos neaktualizuojamos ar nagrinėjamos nepakankamai. Dėl šios priežasties visuomenei jos atrodo neaktualios ir tolimos. Žiniasklaidos tyrėjas H.G.Zuckeris 1978 metais iškėlė hipotezę, kad problemos „akivaizdumas“ (*obtrusiveness*) gali įtakoti žiniasklaidos ir visuomenės tvarkaraščių sudarymą (Severin, Tankard 1997, p. 261). Jo teigimu, kuo mažiau akivaizdžiai visuomenė susiduria su tam tikra problema, tuo labiau jos aktualumas priklauso nuo žiniasklaidoje pateikiamos informacijos. „Akivaizdžiomis“ (*obtrusive*) problemomis yra laikomos tos, kurias visuomenės nariai gali patirti asmeniškai ir tiesiogiai (pvz., nedarbas), o tos, kurios yra už tiesioginio patyrimo ribų (pvz., užterštumas), vadinamos „neakivaizdžiomis“ (*unobtrusive*) (Severin, Tankard 1997, p. 261). H.G.Zuckerio atliktas tyrimas pademonstravo, kad žiniasklaidos tvarkaraštis gali turėti įtakos visuomenės tvarkaraščiui tik „neakivaizdžių“ problemų atveju. Remiantis šia teorine prielaida, prostitucijos fenomenas, kuris visuomenei atrodo tolimas ir tiesiogiai nesusijęs su jų asmeniniu gyvenimu ir kurį nušviesti reikia objektyviai ir profesionaliai, galėtų būti laikomas „neakivaizdžia“ problema, todėl žiniasklaidos vaidmuo viešosios nuomonės formavimo procese yra labai svarbus.

2.2. Tyrimo metodika ir jo eiga

Kaip praktinė šio darbo dalis buvo atlikta Lietuvos spaudos publikacijų turinio analizė, kuria remiantis galima įvertinti Lietuvos spaudos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį identifikuojant prostituciją kaip socialinę problemą. Masinės informacijos priemonių tyrimuose turinio analizės (*content analysis*) metodas naudojamas „siekiama įvertinti ir skaičiais iliustruoti kokio nors reiškinio pasikartojimų dažnumą reikšminėje

žiniasklaidos pranešimų dalyje“ (Balčytienė 2000, p. 112). Analizuojamo medžiagos masyvo turinys yra klasifikuojamas pagal iš anksto apibrėžtas kategorijas – analizės vienetus (simbolius, žodžius, žodžių grupes, sakinius, atskirus tekstus – publikacijas) (Berger 2000, p. 178-179). Turinio analize visuomet siekiama objektyviai, sistemiškai ir kiekybiškai įvertinti informacijos turinį.

Turinio analizė buvo taikoma 4 to laikotarpio skaitomiausiems nacionaliniams dienraščiams („Lietuvos rytas“ (LR), „Vakaro žinios“ (VŽ), „Respublika“ (R), „Lietuvos žinios“ (LŽ)) ir 4 mėnesiniams žurnalams („Panelė“, „Laima“, „Cosmopolitan“, „Moteris“), pagal *TNS Gallup* tyrimo duomenis (Nacionalinis skaitytojų tyrimas 2003). Pagrindinis atrankos kriterijus – prielaida, kad skaitomiausi spaudos leidiniai, atspindėdami visuomenėje vyraujančias sampratas („tvirtinimus“), jas pateikia plačiausiai auditorijai, todėl turi ir didžiausią poveikį formuojant viešąją nuomonę. Į tyrimą neįtraukti specialūs laikraščių priedai bei savaitiniai žurnalai („Laikinoji sostinė“, „Sostinė“, „TV Antena“, „Krepšinis“, „Stilius“, „Žmonės“, „Sveikata ir grožis“, „Televizija“ ir kt).

Analizei pasirinktas 2003 metų laikotarpis, nes kaip tik tuo metu buvo aktyviai vykdoma Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programa, kurios žingsniai ir rezultatai turėjo atsispindėti ir Lietuvos spaudoje.

Peržiūrėta 1256 dienraščių (po 314 kiekvieno iš jų) ir 48 žurnalų (po 12 kiekvieno iš jų) numeriai ir buvo identifikuota 121 paieškos kriterijus tenkinanti publikacija: „Lietuvos ryte“ – 43, „Respublikoje“ – 41, „Lietuvos žiniose“ – 20, „Vakaro žiniose“ – 11, žurnale „Cosmopolitan“ – 4, „Panelėje“ ir „Moteryje“ – po 1, tuo tarpu „Laimoje“ tokių publikacijų nebuvo nei vienos. Iš viso duomenų masyvo atrinktos publikacijos, kuriose buvo gvildinama prostitucijos tema, ieškant žodžių su pagrindine dalimi *prostit** (prostitucija ir/arba prostitutė). Tyrimo analizės vienetu buvo laikomas tekstas – atskira publikacija. Buvo stengiamasi nustatyti prostitucijos fenomeno identifikaciją Lietuvos spaudoje pagal iš anksto apibrėžtas kategorijas ir analizės aspektus (2 lentelė).

2 lentelė. Forma, sudaryta publikacijų turinio analizei

1) Leidinio pavadinimas: <u>LR, R, LŽ, VŽ, Laima, Cosmopolitan, Panelė, Moteris</u>
2) Data: .....
3) Autorius: .....vyr., mot., agentūrinė arba redakcijos inf.
4) Antraštė: .....
5) Ilustracijos: <u>yra, nėra</u> .....
6) Rubrikos/skiltys: <u>1 psl., užsienio naujienų, kriminalinės, analitinės/probleminės, kitos</u> .....
7) Publikacijos žanras: <u>žinutė, reportažas, interviu, komentaras, apžvalga, analitinis straipsnis, teminis straipsnis, apžvalga, laiškas, žurnalistinis tyrimas (eksperimentas), įvairūs smulkieji ir neaktualiųjų žinių žanrai</u> .....
8) Informacijos šaltinis („tvirtintojai“): <u>prostitūtė/-ės (vyras/-ai, užsiimantis/-ys prostitucija), skaitytojas/-ai, žurnalistas/-ai, redakcijos pozicija, vyriausybės atstovas/-ai, policijos pareigūnas/-ai, medikas/-ai, NVO atstovas/-ai, kiti</u> .....
9) Specialiųjų šaltinių panaudojimas: <u>įstatymų/konvencijų/aktų/nutarimų ištraukos, tyrimų ataskaitos, statistiniai duomenys, specialios prevencinės programos, mokslinės literatūros citatos, kiti</u> .....
10) Kontekstas, kuriame minima prostitucija/prostitūtė: <u>kriminaliniai įvykiai, prekyba moterimis, pornografija, nelegali migracija, prievarta ir seksualinis išnaudojimas, narkomanija, ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančios ligos, alkoholizmas, homoseksualizmas, vaikų ir nepilnamečių prostitucija ir pornografija, kita</u> .....
11) Įvykių mastas: <u>lokalių reikšmės (mieste, rajone), valstybinės reikšmės (Lietuvoje), tarptautinės reikšmės (prostitucija kt. šalyse)</u>
12) Prostitutės paveikslas: <u>amžius</u> ....., <u>tautybė</u> ....., <u>šeiminis statusas</u> ....., <u>išsilavinimas</u> ....., <u>tėvai ir vaikystė</u> ....., <u>oficialus darbas</u> ....., <u>uždarbis</u> ....., <u>patirtis</u> ....., <u>narkomanė / alkoholikė / infekuota ŽIV / (buvusi) kalinė / venerinės ligos / nuolat patirianti smurtą, kita informacija</u> .....

2.3. Prostitucijos reiškinio atspindėjimas žiniasklaidoje (duomenų analizė)

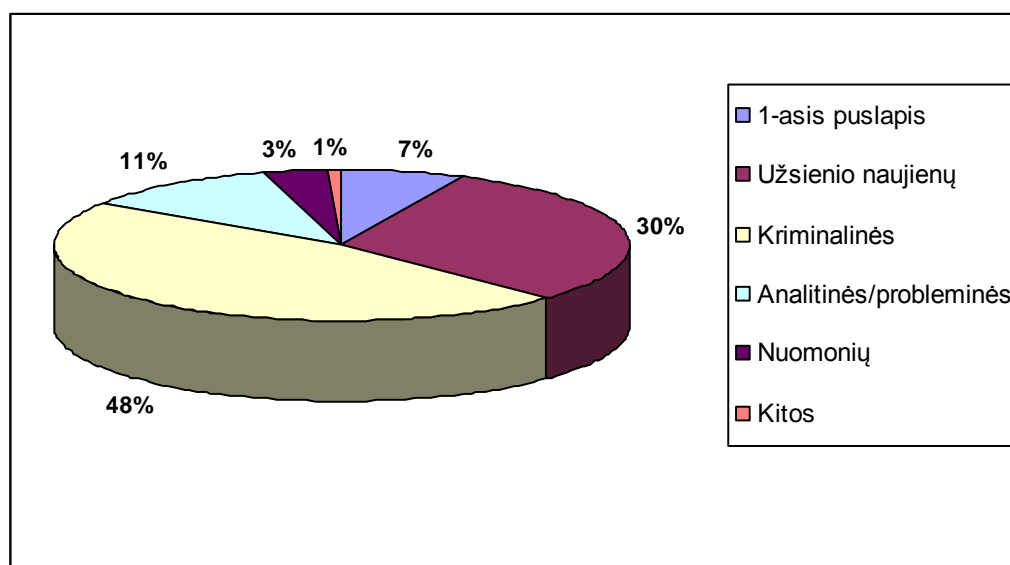
Publikacijų pasiskirstymas. Kaip jau minėta, atlikta turinio analizė parodė, kad tokių publikacijų, kuriose gvildinama prostitucijos tema, pasirinktuose Lietuvos spaudos leidiniuose 2003 metais buvo 121 (115 dienraščiuose ir 6 žurnaluose). Iš 1256 peržiūrėtų dienraščių numerių, tik 111 iš jų rasta paieškos kriterijus tenkinančių publikacijų, o iš 48 žurnalų – tik 6 numeriuose. Todėl galima sakyti, kad tirtuoju laikotarpiu vidutiniškai kas vienuoliktame dienraščio ir kas šeštame (kadangi „Laimoje“ nerasta nė vienos tokios publikacijos) žurnalo numeriuose buvo kalbama apie prostitucijos reiškinį. Tačiau jei imsime ne publikacijų pasiskirstymo vidurkį, o žiūrėsime jų dažnumą mėnesiais (*3 lentelė*), tai pamatysime, kad publikacijos prostitucijos tema pasiskirsčiusios gana dispersiškai. Didžiausias jų skaičius (16) yra spalio mėnesio numeriuose (panašiai ir kovą – 13 bei liepą – 14), o mažiausias – vasarį (5) bei lapkritį (6). Dienraščiuose kiekvieną mėnesį pasirodžiusių publikacijų skaičius daugmaž tolygus (išskyrus „Vakaro žinias“), tačiau susumavus rezultatus išsiskiria spalio mėnuo, per kurį užfiksuota keletas skandalingų kriminalinių įvykių, susijusių su prostitucija, iš kurių dažniausiai minėti Vilniuje siautėjusio prostitučių žudiko paieškos ir tarptautinio nelegalaus prostitučių tinklo demaskavimas.

3 lentelė. Publikacijų pasiskirstymas pagal dažnumą (mėnesiais)

Mėnesiai	LR	R	LŽ	VŽ	Cosmopolitan	Panelė	Moteris	Iš viso:
Sausis	6	3	3					12
Vasaris		2	2	1				5
Kovas	4	3	3	1	1	1		13
Balandis	5	4	2					11
Gegužė	4	1	1	1	1		1	9
Birželis	5	1	1		1			8
Liepa	4	6	1	3				14
Rugpjūtis	3	4		1				8
Rugsėjis	3	4	3					10
Spalis	2	7	3	4				16
Lapkritis	2	4						6
Gruodis	5	2	1		1			9
Iš viso:	43	41	20	11	4	1	1	121

Rubrikos/skiltys, į kurias patenka publikacijos. Turinio analizė parodė, kad labai nedidelė dalis publikacijų pasirodė dienraščių pirmuosiuose puslapiuose, kur pranešami aktualesni įvykiai – tik 7% viso dienraščiuose identifikuoto publikacijų masyvo (*1 pav.*). Kad prostitucijos reiškinys retai atsiranda tarp svarbiausių naujienų, rodo ne tik mažas į

pirmuosius analizuojamos spaudos puslapius patenkančių publikacijų skaičius, bet ir tai, kad iš rastų 8 straipsnių tik dviejuose iš jų kalbama apie prostitucijos reiškinį (LR: Prostitutę dengia liudytojos skydas, 2003-06-14; R: Policijos spąstai sekso vergių pirkliams, 2003-10-08), 5 priskirtini prie kriminalinių naujienų (LR: Prostitutės šuolis į JAV ambasadą, 2003-08-21; LR: Nužudyta prostitutė buvo nuoga, 2003-10-20; LR: Raktas į vyro turtus — keli lašai klofelino, 2003-01-18; VŽ: Vilniaus prostitutės žudiko taikinyje, 2003-10-21), o vienas – konkretaus atvejo analizė (LR: Lietuvos tragedijos aidas persirito per pasaulį, 2003-12-27).

Paveikslas 1. Publikacijų pasiskirstymas pagal rubrikas/skiltis

Didžiausia publikacijų koncentracija – kriminalinėse rubrikose (48% viso identifikuoto dienraščių publikacijų masyvo). Tai LR: „Penktasis puslapis“ ir „Aktualijos“, LŽ: „Juodasis puslapis“, R: „Kriminalinės naujienos“, VŽ: „Spaudos apžvalga“. Kriminalinių naujienų publikacijos dažniausiai lakoniškos, trumpųjų žanrų, nes čia svarbiausia – pateikti patį faktą (žinutės ir pan.).

Panašus kiekis publikacijų patenka ir į vadinamąsias užsienio naujienų rubrikas – 30%. Tai LR: „Rytai-Vakarai“, „Margas pasaulis“, „Kelionės“, LŽ: „Užsienis“, R: „Pasaulis“, „Beprotiškas pasaulis“, VŽ: „Paskutinis puslapis“ ir „Karštos žinios“. Straipsniai, patenkantys į šias rubrikas/skiltis dažniausiai yra 2 rūšių: 1) kalbama apie prekybą Lietuvos moterimis ir jų prostituciją užsienyje (kriminalinio pobūdžio); 2) pikantiškos naujienos ir šokiruojantys skandalai iš užsienio (pramoginio pobūdžio). Pirmuoju atveju daugiausiai akcentuojamas prekybos moterimis aspektas, atitinkantis ir ekspertų išskiriamą šios socialinės problemos identifikaciją. Kita vertus, gana nemažas

kiekis pramoginio pobūdžio publikacijų prostitucijos tema (11 iš 35) rodo, kad ekspertų išreikštas susirūpinimas šios problemos supaprastinimu ir netiesioginiu jos, kaip pikantiško ir skandalingo užsiėmimo, propagavimu taip pat pasitvirtina. Pateikdami prostitucijos problemą, kaip intriguojantį užsienio įvykį (ir net kaip prekybą moterimis užsienyje), Lietuvos dienraščiai formuoja sampratą, kad tai nėra aktuali eiliniam Lietuvos piliečiui problema, vykstanti ne jo/jos šalyje/mieste/kaimynystėje, o kažkur už jo kasdienio gyvenimo tikrovės ribų.

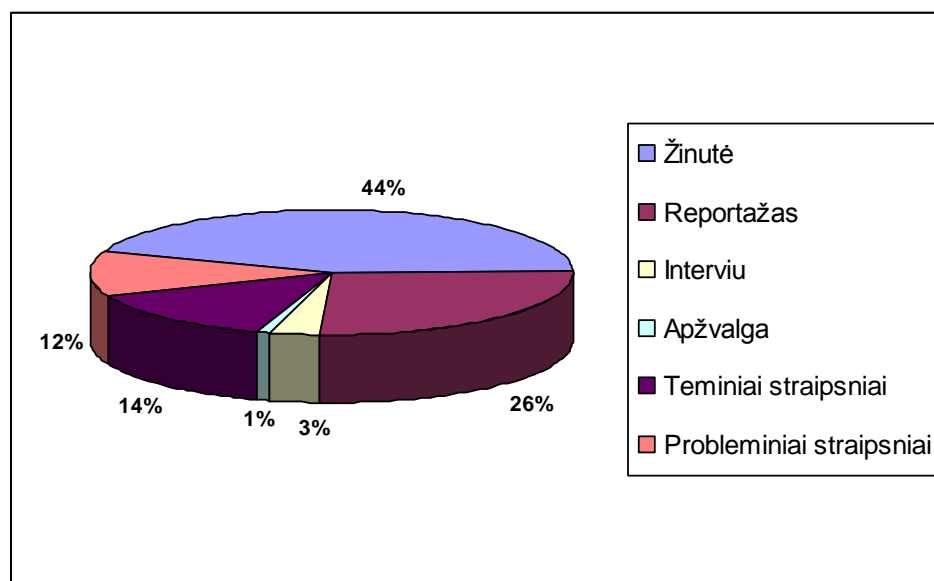
Kiek mažesnė publikacijų koncentracija analitinėse/teminėse rubrikose/skiltyse – 11% viso dienraščiuose identifikuoto publikacijų masyvo. Tai dažnai nenuolatinės dienraščių rubrikos: LR: „Gyvenimo būdas“, LŽ: „Tema“, „Provincijos kurjeris“, „Prevencija“, R: „Julius, tik suaugusiems“. Tokiose rubrikose minimos užsienio šalių ir Lietuvos prostitucijos prevencinės programos (šviečiamojo pobūdžio) arba analizuojami atskiri atvejai ar tikros istorijos. Atvejų analizė atsispindi ir visose 6 identifikuotose žurnalų publikacijose (Cosmopolitan: Parduodama moteris. Kaina sutartinė, 2003 gegužė; Cosmopolitan: Kurtizanės spindesys ir skurdas: tikra istorija, 2003 birželis; Cosmopolitan: Įkalinta lėlių namuose, 2003 gruodis; Panelė: Kambarinė su stringais, 2003 kovas; Moteris: Į kairę, 2003 gegužė), kur rastas ir vienas vyrų prostitucijos atvejais užsienyje (Cosmopolitan: Vyrai už pinigus, 2003 kovas).

Pagal tai, kokioje rubrikoje/skiltyje pasirodė atrinktosios publikacijos, daugiausia tai yra informaciniai tekstai – kriminalai ir užsienio naujienos. Tai atspindi tiek pačių dienraščių poziciją prostitucijos, kaip socialinės problemos, atžvilgiu, tiek tam tikrus informacijos atrankos principus bei teikiamus prioritetus, kai į šis fenomenas dažniausiai susilaukia spaudos dėmesio tik tada, kai yra susijęs su kriminalais ar pikantiškais bei skandalingais įvykiais.

Žanrinė publikacijų analizė. Žanrinė leidinių analizė taip pat padeda nustatyti jų pobūdį, paskirtį bei teikiamus prioritetus (Marcinkevičienė 2004, p. 224). Įprasta skirti trilybę publicistikos žanrų sistemą: informaciniai, analitiniai ir meniniai publicistiniai (Urbonas 2002, p. 153-155). Tačiau publicistikos žanrai retai esti homogeniški, jie pasižymi hibridiškumu – kelių žanrų maišymūsi (reportažas su vienu ar keliais interviu, žinutė dažnai susilieja su reportažu, vaizdeliu, skelbimu ir pan.). Todėl spaudos publikacijų žanrinis skirstymas labai reliatyvus ir sąlyginis dalykas. Leidinio pobūdis ar komunikacinė terpė lemia žanrų savitumą. Spaudos puslapiuose galima sutikti ir grynai literatūrinių žanrų (eilėraščių, novelių, romanų ištraukų) ar ištisų dokumentų (įstatymų, nutarimų, statistinių ataskaitų) gabalų. Taip pat gausu ir tokių, kuriuos sunku kaip nors vieningai apibūdinti. Tai

horoskopai, orų prognozės, reklaminiai užsakomieji straipsniai, nekrologai, reklaminiai ir kt. skelbimai, anonsai, kryžiažodžiai, anekdotai ir įvairūs kiti humoristiniai žanrai, patarimai, receptai ir t.t. (Marcinkevičienė 2004, p. 224-225).

Išanalizavus identifikuotas spaudos publikacijas, nustatyta, kad žanriniu aspektu jos susiskirsto į dvi grupes: informaciniai žanrai, kuriems priskirtinos žinutės (44%), reportažai (26%), interviu (3%) bei apžvalgos (1%) ir analitiniai žanrai – teminiai (14%) ir probleminiai straipsniai (12%) (2 pav.). Svarbiausi informacinių žanrų požymiai yra „pateikiamo fakto arba aprašomo įvykio naujumas, objektyvumas, teisingumas (...), operatyvumas bei įvykio preteksto būtinumas“ (Urbonas 2002, p. 153). Kadangi informacinių žanrų publikacijomis (74%) pirmiausia stengiamasi pateikti faktus, tai jos nėra išsamios, problemiškos. Analitiniams žanrams priklausantys teminiai bei probleminiai straipsniai sudaro tik trečdalį viso identifikuotų publikacijų masyvo (26%). Tiriant spaudos leidinius, pasigesta išsamių komentarų ar skaitytojų laiškų, kuriuose paprastai atspindimi subjektyvūs „tvirtinimai“, skatinantys diskusijas, taip pat ir išsamesnio žurnalistinio tyrimo, kuris reikalauja ilgesnio parengimo laiko. Juo mėginama atskleisti, iliustruoti, akivaizdžiai parodyti tam tikros socialinės problemos egzistavimą.

Paveikslas 2. Publikacijų pasiskirstymas pagal žanrus

Autorinė publikacijų analizė. Labai svarbu, analizuojant Lietuvos spaudos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį atsižvelgti į publikacijų autorystę. Pirmiausia, straipsniai be autoriaus, t.y. agentūrinė ar redakcijos informacija, paprastai stokoja išsamumo ir yra skirta konkreitiems įvykiams atspindėti, o ne problemoms identifikuoti,

analizuoti ar tirti. Autoriniai ir neautoriniai straipsniai tiriamoje medžiagoje pasiskirstė gana tolygiai: 62 straipsniai turėjo autorius (51%), o 59 (49%) buvo pateikiama agentūrinė arba redakcijos informacija. Toks didelis neautorinių straipsnių kiekis parodo, kad apie prostitucijos fenomeną Lietuvos spaudoje dažnai kalbama konkrečių įvykių (dažniausiai, kriminalinių) kontekste, stokojama analizės ir išvalgų.

Be to, svarbu nustatyti ir kokie žurnalistai specializuojasi prostitucijos temoje tam, kad prostitucijos prevenciją įgyvendinančios NVO galėtų su jais užmegzti glaudžius kontaktus ir aktyviai tiekti prevencinius pranešimus. Pasirinktų Lietuvos spaudos leidinių turinio analize nustatyta, kad prostitucijos tema rašo tiek moterys (58%), tiek ir vyrai (48%). Šioje srityje aktyviausi ir produktyviausi šie autoriai: „Lietuvos ryte“ – L.Juodzevičienė, D.Musteikytė, J.Pekarskaitė, G.Pilaitis, V.Šmaižytė, E.Urmonaitė, J.Venckutė; „Respublikoje“ – S.Aksomaitis, D.Čiužauskas, A.Gurevičius, T.Karečka, A.Kučius, M.Paleckis, V.Straškys, „Lietuvos žiniuose“ – D.Norkienė, žurnale „Cosmopolitan“ – E.Černiauskaitė. „Vakaro žiniuose“ apie prostitucijos reiškinį rašant naudojama agentūrinė informacija arba išreiškiama redakcijos pozicija.

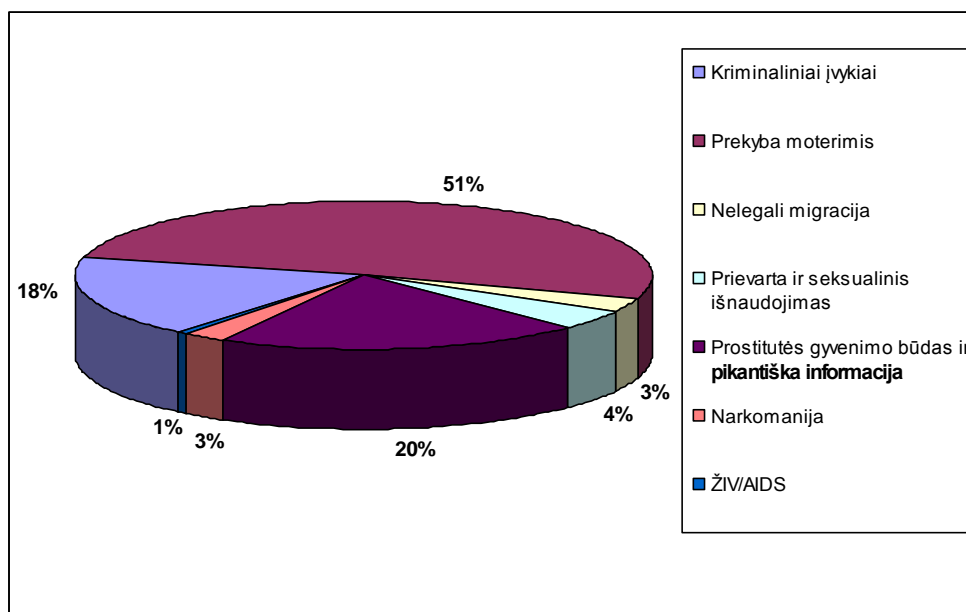
Kontekstas, kuriame minima prostitucija/prostitutė. Atliekant publikacijų turinio analizę pastebėta, kad prostitucija pasirinktuose Lietuvos spaudos leidiniuose labai dažnai traktuojama kaip verslas, pabrėžiant nusikalstamą ir amoralų jo pobūdį: prekybos žmonėmis verslas arba legalizuotos prostitucijos verslas užsienyje (viešnamiai). Fakto iliustracijai pasirinkome ryškiausią traktuotės išraišką – publikacijų antraštes. Net 40% visų antraščių vyrauja žodžiai, susiję su verslu (*4 lentelė*). Taip pat pastebėta, jog kalbant apie legalizuotą prostitucijos verslą arba tiesiog legalius viešnamius užsienio šalyse, informacija pateikiama kaip pikantiška, stebinanti, šokiruojanti ar susidomėjimo verta naujiena (pvz., LR: Prostitutėms teks mažinti biudžeto deficitą, 2003-01-24, LR: Kosta Rikoje keliautojai pakliūva į pigaus sekso turgų, 2003-05-17; LŽ: Anglų kalbos pamokos Airijos viešnamiuose, 2003-06-09). Tai atspindi ekspertų išreikštą susirūpinimą, kad žiniasklaida dažnai neadekvačiai ir supaprastintai, nevengdama pramogos elementų pateikia prostitucijos problemą, o tai gali netiesiogiai skatinti jos plitimą.

4 lentelė. Prostitucija kaip verslas publikacijų antraštėse

Verslo žodžiai	Kartai	Iš viso:
Verslas („biznis“, verstis)	8	46
Prekyba (prekiauti, parduoti, pirkti, prekė)	18	
Prekeivis (pirklys, prekiautojas)	7	
Pirkėjas (klientas)	3	
Kaina (kainuoti)	5	
Biudžetas (pinigai, turtas)	3	
Turgus	2	

Turinio analizės metu buvo taip pat buvo analizuojamas kontekstas, kuriame minima prostitucija ir/arba prostitutė, tyrimo vienetu laikant visą publikaciją (ne tik jos antraštę). Duomenys buvo grupuojami pagal iš anksto užsibrėžtas kategorijas (kriminaliniai įvykiai, prekyba moterimis, pornografija, nelegali migracija, prievarta ir seksualinis išnaudojimas, narkomanija, ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančios ligos, alkoholizmas, homoseksualizmas, vaikų ir nepilnamečių prostitucija ir pornografija) ir papildomą, kurią reikėjo išskirti analizės eigoje: prostitutės gyvenimo būdas ir pikantiška informacija (20%). Šiai kategorijai priskiriamos tokios publikacijos, kurių turinys yra pramoginio pobūdžio, skirtas šokiruoti, nustebinti, palinksminti skaitytoją. Šiame kontekste prostitucijos reiškinys yra tarsi natūralus, jaudinantis šiuolaikinės visuomenės reiškinys, o pateikiant prostitučių asmenines istorijas nevengiama pikantiškų detalių, subjektyvių interpretacijų, prieinama prie neadekvačių išvadų.

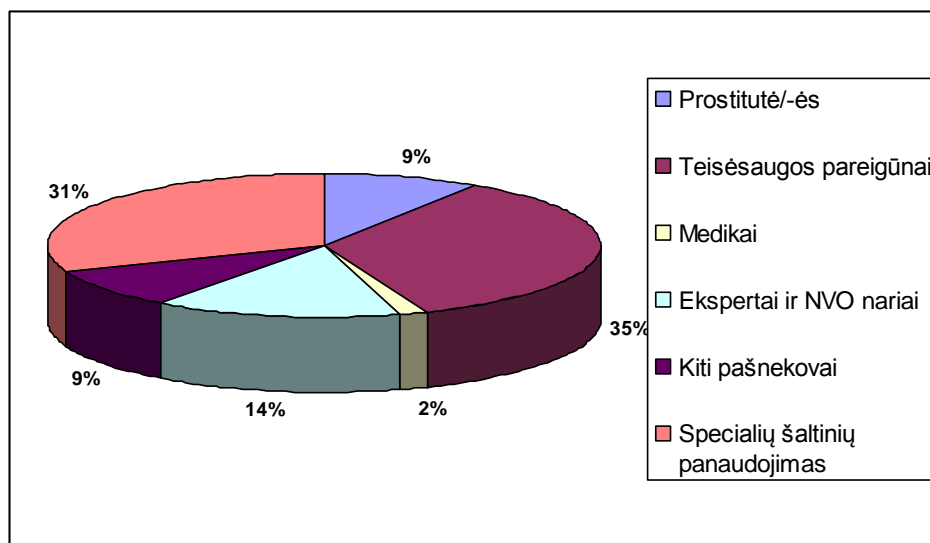
Susumavus gautus duomenis matome, jog dažniausiai prostitucijos reiškinys minimas prekybos moterimis (51%) kontekste. Svarbu pabrėžti tai, jog analizuotoje Lietuvos spaudoje prekyba moterimis traktuojama kaip socialinė problema. Tuo tarpu prostitutės šiame kontekste pateikiamos kaip aukos dėl blogų darbo sąlygų (smurto, išnaudojimo, infekcinių ligų), o ne dėl to, jog jos apskritai užsiima prostitucija. Prostitucijos tema dažna ir kriminalinių nusikaltimų apžvalgose, žinutėse bei reportažuose (18%). Tačiau ir šiuo atveju akcentuojama ne prostitucijos, kaip socialinės problemos, svarba bei efektyvios prevencijos būtinybė, bet su visomis smulkmenomis pateikiami kriminaliniai įvykiai – sutenerio, prostitučių suėmimas, vagystės, žmogžudystės ar kūno sužalojimai, – nevengiant šokiruojančių fotografijų bei iliustracijų.

Paveikslas 3. Kontekstas, kuriame minima prostitucija ir/arba prostitutė

Būtina pažymėti ir tai, jog visas socialines problemas, kurių kontekste rašoma apie prostituciją, būtų galima priskirti kriminalinių įvykių grupei – tiek prekyba moterimis, pornografija, nelegali migracija, prievarta, seksualinis išnaudojimas, narkomanija kriminaliniai nusikaltimai arba glaudžiai su jais susiję. Tačiau analizuodami, kaip pasirinktuose Lietuvos spaudos leidiniuose atskleidžiama prostitucijos problema, susiauriname *kriminalinių įvykių* kategoriją ir jai priskyrimo suėmimus, vagystes, žmogžudystes, kūno sužalojimus ir pan., o visa kita išskyrėme į atskiras grupes (3 pav.). Pagal atliktos analizės duomenis, prostitucijos reiškinio identifikavimas Lietuvos spaudoje be minėtų socialinių problemų apima ir nelegalios migracijos (3%), narkomanijos (3%), ŽIV/AIDS viruso plitimo (1%) problemas, o pačios prostitutės patiria prievartą ir seksualinį išnaudojimą (4%). Tai dar kartą patvirtina ekspertų teiginius, jog prostitucija yra sudėtinga kompleksinė problema.

Informacijos šaltinis („tvirtintojai“) ir specialių šaltinių panaudojimas. Tiriant, kaip prostitucijos reiškinys pateikiamas Lietuvos spaudoje ir siekiant įvertinti jos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį svarbu, kokiais šaltiniais remiantis apie šį reiškinį teikiama informacija. Kitaip sakant, kieno „tvirtinimai“ reprezentuojami – prostitučių, NVO narių, valdžios atstovų, teisėsaugos pareigūnų, medikų ar žurnalistų? Pagal gautus duomenis galima spręsti, kaip išsamiai ir kompetetingai informuojama visuomenė, kiek dėmesio tiriamo laikotarpio spaudoje skiriama prostitucijos, kaip socialinio reiškinio, prevencijai.

Paveikslas 4. Spaudos publikacijų informacijos šaltiniai

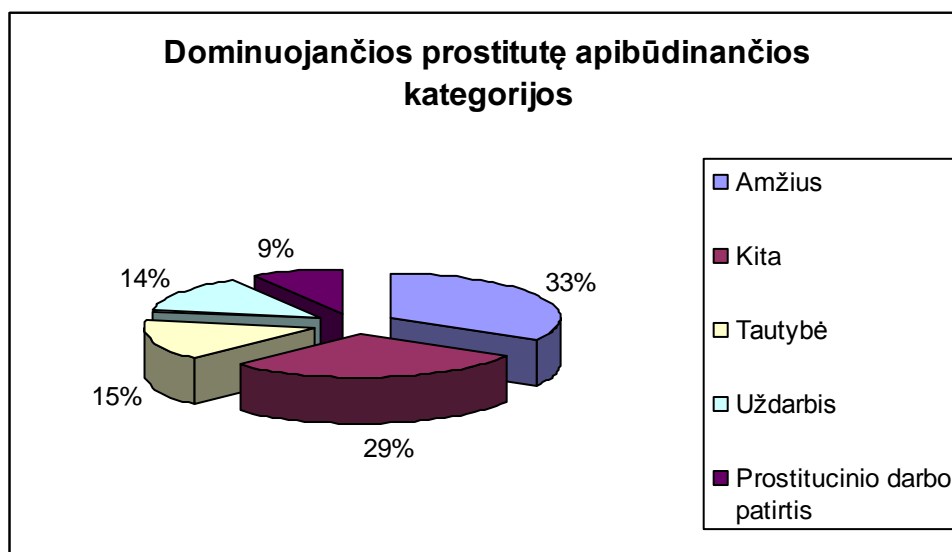
Pagal gautus duomenis, informaciją apie prostituciją dažniausiai (35%) teikia teisėsaugos pareigūnai (4 pav.). Šį faktą galima sieti su tuo, jog apie analizuojamą reiškinį dažniausiai kalbama kriminalinių įvykių kontekste. Pateikiama informacija – statistinio pobūdžio, cituojamos kriminalinių įvykių suvestinės. Publikacijose, kuriose minima prostitucija, panaudojami ir specialieji šaltiniai (31% publikacijų). Į *specialiųjų šaltinių* kategoriją įeina įstatymų/konvencijų/aktų/nutarimų ištraukos, tyrimų ataskaitos, statistiniai duomenys, specialios prevencinės programos, mokslinės literatūros citatos. Pasitelkiami ir ekspertų bei NVO narių (14%) bei medikų (2%) – psichoterapeuto ir psichiatro - „tvirtinimai“. *Kitų pašnekovų* (9%) kategorijai priskiriami: keliautojas, žvalgybininkas, istorikai, kaliniai, prostitutės vyras, bažnyčios atstovas, viešnamių savininkai, kurių „tvirtinimai“ dažniau atspindimi pikantiškų įvykių kontekste. Prostitucių liudijimai (9%) pateikiami kaip gyvenimo būdo istorijos, gausios žiaurių faktų, tačiau nevengiama ir pikantiškumo.

Spaudoje pateikiamos prostitutės paveikslas. Norėdami nustatyti, koks yra dominuojantis požiūris į prostitutę arba prostitucijos verslo dalyvę/auką tiriamojo laikotarpio Lietuvos spaudoje, analizavome joms dažniausiai priskiriamas socialines-demografinės charakteristika pagal iš anksto apibrėžtas kategorijas.

Minimų prostitučių *amžius*, kaip ir pirmoje dalyje apžvelgtais ekspertų duomenimis, gana įvairus – jauniausioms prostitutėms vos 15 metų, vyriausiai – 35 metai (5 pav.). Amžius – dažniausiai nurodoma socialinė-demografinė prostitučių charakteristika (33%).

Šį faktą galime sieti su tuo, jog dažniausiai spaudoje cituojamos policijos suvestinės, kuriose amžius nurodomas beveik visada.

Spaudoje prostitutė dažniausiai įvardijama ne tik kaip tam tikro amžiaus, bet nurodoma ir jos tautybė (15%). Tai mergina/moteris, uždirbanti tam tikrą sumą pinigų (14%), gan dažnai (9%), informuojama apie jos darbo patirtį (9%). Tuo tarpu priežastys, kodėl ji ėmėsi tokios veiklos, ir jos pasekmės Lietuvos spaudoje nėra dažnai pateikiamos, o juo labiau – analizuojamos. Prostitutė apibūdinama kaip darbuotoja, o prostitucija vaizduojama labiau kaip darbas, o ne kaip socialinė problema.

Paveikslas 5. Spaudoje pateikiamos prostitutės paveikslas

Kategorijai *Kita* priskyrėme šias socialines-demografines charakteristikas (29%):

- **išsilavinimas** (minimos moksleivės, turinčios vidurinį išsilavinimą, studentė, niekur nesimokančios/-ios merginos);
- **tėvai ir vaikystė** (užsimenama apie tai, jog mergina nesutaria su tėvais);
- **profesinė kvalifikacija** (siuvėjos, pardavėjos, padavėjos, niekur nedirbančios, gyvenančios iš pašalpų);
- **šeimyninė padėtis** (4 kartus minimas vaikas, 2 atvejai apie ištekėjusią moterį, užsiimančią prostitucija, 1 atvejis, kai moteris išsiskyrusi, sugyventinė);
- **venerinės ligos** (1 atvejis), **teistumas** (2 atvejai), **narkomanija** (4 atvejai, kai užsimenama, jog merginos vartoja narkotikus), **ŽIV** (1 atvejis).

5 lentelė. Prostitucijos socialinė-demografinė charakteristika

Kategorija	Kiek kartų paminėta
Amžius	63
Tautybė	28
Uždarbis	26
Prostitucinio darbo patirtis	16
Profesinė kvalifikacija	9
Šeimyninė padėtis	8
Išsilavinimas	7
Tėvai ir vaikystė	6
Narkomanė	4
Teistumas	2
Venerinės ligos	1
Infekuota ŽIV	1

Tipiškiausia spaudoje vaizduojama prostitutė – nesutarianti su tėvais, 26,7 metų Lietuvos pilietybės moteris iš provincijos, turinti vidurinį išsilavinimą. Anksčiau ji yra dirbusi menkai ar visai nekvalifikuotą darbą. Vidutiniška jos prostitucinio darbo patirtis – 4,6 m. Uždarbis – 219 litų per valandą.

3. Prostitucijos prevencija Lietuvoje: apžvalga ir rekomendacijos

3.1. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencija Lietuvoje

Prevencija yra valstybės politikos fenomeno atžvilgiu dalis. Ji identifikuoja socialinės problemos suvokimą valstybės politikos lygmenyje, atspindi pagrindines politikos gaires fenomeno atžvilgiu, apibendrina įvairiose programose egzistuojančią prostitucijos, kaip socialinės problemos, sampratą. Socialinių problemų prevencija paprastai traktuojama kaip kontrolė, priežiūra, reguliavimas. Užkirsdamos kelius socialinėms problemoms atsirasti, prevencinės programos padeda jų išvengti. Tačiau jų rezultatai ne visada akivaizdūs – tai sudėtingas procesas, kurio efektyvumą ne visada galime stebėti ir išmatuoti tiesiogiai. Tokią socialinių problemų prevencijos specifiką lemia šių problemų platumas, kompleksiskumas, problemos yra susipynusios tarpusavyje.

Prostitucijos problema – taip pat ne išimtis. Kaip socialinė problema ji gali būti traktuojama be galo įvairiai: tiek ją apibrėžiant, tiek ieškant adekvačių prevencinių programų strategijų (Wennerholm 2002). Kaip jau buvo ne kartą minėta, prostitucijos fenomenas yra įvairių socialinių-ekonominių procesų pasekmė, susijęs su prekyba žmonėmis, tarptautine migracija, skurdu, moterų užimtumo ir lygių galimybių problemomis, organizuotu nusikalstamumu, narkomanija, AIDS (Bazylevas 2002). Sekso industrijos raidą galime sieti su laisvosios rinkos plėtra, visuomenės liberalizacija ir vartojimo kultūra (Brown 2004). Akivaizdu, jog problema reikalauja platesnio požiūrio, t.y. jai spręsti būtinos kompleksinės prevencijos programos, apimančios kompleksą švietimo, socialinių-ekonominių, medicininių, teisinių, mokslinių ir kitokių nacionalinio ir tarptautinio lygmens priemonių.

Kadangi prostitucijos reiškinį galime nagrinėti įvairiomis plotmėmis, su šiuo fenomenu susijusios prevencinės programos gali būti orientuotos į įvairias tikslines grupes. Dažniausiai prevencinėmis programomis siekiama įtakoti potencialių aukų – jaunų, socialiai pažeidžiamų merginų bei moterų grupę. Prevencinės priemonės taip pat nukreipiamos į šio reiškinio paklausą, t.y. sekso paslaugų klientus (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 135). Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausybės nutarime „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos“ kaip viena iš programos įgyvendinimo priemonių numatyta ir sekso paslaugų pasiūlos priemonių efektyvumą mažinanti kontrreklama. Tarptautiniu mastu galime išskirti Švedijos patirtį – čia seksualinių paslaugų pirkėjai yra baudžiami. Galima kalbėti ir apie prekeivių žmonėmis

atžvilgiu nukreiptą prevenciją – baudžiamuosius įstatymus, numatančius griežtas bausmes už tokią veiklą bei tam tikras šviečiamojo pobūdžio programas, kurios formuotų negatyvias nuostatas į prekybą žmonėmis pačia plačiausia prasme (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 135-136). Socialiniai darbuotojai, policija, pedagogai ir kiti specialistai – taip pat be galo svarbi tikslinė prevencinių programų grupė. Svarbu, kad šie asmenys būtų tinkamai parengti dirbti su rizikos grupėmis. Sprendimus priimančiosios asmenys bei grupės – politikai, įstatymus leidžiančios bei vykdančios valdžios atstovai – taip pat yra svarbi prevencinių programų grandis. Būtent jie priima svarbius nutarimus dėl teisės aktų, prioritetų skirstant lėšas (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 136). Šios grupės yra akcentuojamos ir Lietuvos prevencinėse programose.

Pagrindinės prevencinės programos Lietuvoje atspindi nuostatą, jog prostitucija – tai sudėtingas socialinis reiškinys, turintis galias sąsajas su visuomenės vertybėmis, atsparumu įvairiems negatyviems socialiniams reiškiniams: skurdui, smurtui, išnaudojimui, nedarbiui ir kt. Lietuvoje vis dažniau akcentuojama prekybos žmonėmis (šiuo atveju – moterimis) perspektyva, pasak kurios prostitucija yra sekso industrijos dalis, kur perkant ir parduodant pažeidžiamos pagrindinės žmonių teisės. Todėl visas žinomas prostitucijos formas linkstama vertinti kaip smurto prieš moteris apraiškas ir jų teisių pažeidimą (Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos 2002).

Sutariama, kad problemą būtina spręsti visais – regioniniu, nacionaliniu, tarptautiniu – lygmenimis. Prevenciniais projektais siekiama visuomenės informuotumo, palaikomas vyriausybinių bei nevyriausybinių institucijų bendradarbiavimas, skatinami išsamesni problemos tyrimai, kurie atskleistų problemos sudėtingumą ir panašiai. Šia prasme darbo metodų ir priemonių spektras vykdant prevencinę veiklą taip pat labai platus – jis apima įvairius tiesioginio informavimo būdus (pavyzdžiui, įvairios informacinės kampanijos), konsultavimą, mokymus, rizikos grupių švietimą, jų socialinės-ekonominės padėties gerinimą (parengtos Skurdo mažinimo strategija, Užimtumo didinimo programa), seksualinės prievartos prevenciją bei kitas veiklas (Sipavičienė ir kt. 2004, p. 136).

Svarbiausias vaidmuo kalbant apie prostitucijos, kaip socialinės problemos, prevenciją tenka Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 „Dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos“ patvirtintai Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programai (Bazylevas 2002). Ji tarsi apima visas valstybės mastu vykdomas prevencines programas ir suteikia kompleksiško bei centralizuoto problemos sprendimo galimybę. Strateginis prevencijos tikslas – kompleksiskai šalinti prekybos žmonėmis ir prostitucijos

priežastis ir sąlygas, sukurti prevencijos priemonių sistemą, užkertančią kelią prekybai žmonėmis ir prostitucijai (Bazylevas 2002). Šia nacionaline programa siekiama ginti bei užtikrinti žmogaus teises. Ji apima įvairias prevencines priemones bei kontrolės mechanizmus: organizuojama kontrolės ir prevencijos sistema, apimanti kompleksą švietimo, socialinio-ekonominio, medicininio, nacionalinio ir tarptautinio lygmens teisinių, mokslinių, organizacinių, taktinių, informacinių, analitinių, finansinių ir kitokių priemonių (Bazylevas 2002). Prevencinės programos nukreiptos keliomis kryptimis:

- švietimo (informavimo) programos;
- prekybos žmonėmis aukų ir nukentėjusiųjų rėmimas;
- valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje;
- teisinio reguliavimo tobulinimas;
- organizacinių taktinių kovos su žmonėmis prekiaujančiomis struktūromis ir asmenimis priemonių įdiegimas ir tarptautinis bendradarbiavimas.

Laukiami programos rezultatai apima be galo platų spektrą: bus efektyviau kovojama su specializuotomis nusikalstamomis grupėmis, sukurta socialinės pagalbos sistema, ribojanti naujų asmenų įtraukimą į prostituciją, sukurtos socialinės, psichologinės ir teisinės paramos prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukoms sąlygos, patobulinta asmenų, dingusių be žinios paieška, sukurta prekybos žmonėmis prevencijos, tyrimo ir atskleidimo informacinio aprūpinimo sistema, išplėstas tarptautinis bendradarbiavimas, suteikta parama nevyriausybiniams organizacijoms ir kt. (Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos 2002).

3.2. Informacija žiniasklaidoje – prevencinis aspektas (rekomendacijos)

Žiniasklaida – tai sfera, kurioje gimsta visuomenėje internalizuojamos reikšmės. Siūlydama reiškinių interpretacijas, formuodama reikšmes, ji pateikia tam tikrą perspektyvą, kurios rėmuose pranešimas ir priimamas, suvokiamas, toliau interpretuojamas. Kaip pastebėjo Entman, žiniasklaida „apibrėžia problemas (...), diagnozuoja priežastis, pateikia moralinį nuosprendį bei pasiūlo priemones to išvengti“ (Entman, 1993; cituota McCullagh 2002: p. 26). Socialinėms problemoms, kaip ir individams, „prilimpa“ tam tikras įvaizdis. Tokiame kontekste minėtajam tvirtinimo formavimo procesui tenka ypatingas vaidmuo: tai nuolatinis procesas, kurio metu aktyviai

kuriamos auditorijoje priimamos bei interpretuojamos reikšmės. Žiniasklaidos dėmesys problemai, adekvatus jos pateikimas – tai galimybė įtakoti individų nuostatas fenomeno atžvilgiu, o šia prasme ir viena iš socialinės problemos prevencijos priemonių. Šiuo metu žiniasklaida yra tarp institucijų, kuriomis labiausiai pasitiki visuomenė – pasitikėjimą išreiškia 63% Lietuvos gyventojų (Organizacijų reitingai 2004). Tokiame kontekste be galo svarbūs žiniasklaidoje pasirodantys pranešimai – objektyvus ir profesionalus problemos nušvietimas spaudoje gali būti traktuojamas kaip prevencinės programos dalis, viena iš švietimo ir informavimo krypties dimensijų. Šio darbo pagrindu galima išskirti tam tikras pagrindines rekomendacijas, kurios galėtų padidinti programos efektyvumą.

Šiuo metu prasidėjo trečiasis programos etapas. Jo metu turi būti nustatomos naujos prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos kryptys, tikslinamos atsižvelgiant į susidariusias sąlygas bei perspektyvas (Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos 2002). Šio darbo tikslas – atskleisti *prostitucijos*, kaip socialinės problemos, pristatymą Lietuvos spaudoje bei palyginti jį su ekspertų nuomone ir specialistų pateikiamais, statistika paremtais duomenimis. Kadangi tyrimas remiasi teorine tvirtinimo formavimo perspektyva, galime teigti, jog prostitucijos, kaip socialinės problemos, identifikacija Lietuvos spaudoje suteikia dar vieną dimensiją Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos programai.

Atsižvelgiant į atliktą spaudos publikacijų analizę galime teigti, jog informacijos sklaida yra vienas iš kertinių prevencijos tikslų. Siekiant žiniasklaidos pranešimais formuoti išsamų problemos vaizdą bei išsklaidyti su reiškiniu susijusius mitus, vienas esminių prostitucijos prevencijos aspektų – *profesionalus, objektyvus bei adekvatus problemos atspindėjimas žiniasklaidos pranešimuose*. Visuomenės informavimas – viena iš būtinų ir efektyviausių prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos priemonių (Bazylevas, Žekonis, 2003, p. 46). Atlikti tyrimai rodo, jog prostitucijos klausimu nėra vieningos nuomonės visuomenėje. Pavyzdžiui, Vidaus reikalų ministerijos turimais sociologinių apklausų duomenimis, į klausimą „Ką manote apie prostituciją?“ 34% respondentų atsakė pritarianys jos uždraudimui, tačiau atitinkamai 18% pritarė prostitucijos legalizavimui, dar 18% tai laiko kiekvieno žmogaus asmeniniu reikalu (Bazylevas, Žekonis 2003, p. 20). Teigiama, jog moterų NVO atstovų tarpe taip pat išsiskiria kardinaliai priešingos nuomonės nuo siekio uždrausti prostituciją iki nuostatų už jos legalizavimą (NVO atstovių nuomonė apie faktinę moterų teisių padėtį Lietuvoje bei jų pasiūlymai moterų problemoms spręsti 2002). Todėl akcentuojant prevencinį žiniasklaidoje pateikiamos informacijos aspektą svarbu:

- Skatinti vyriausybinių ir nevyriausybinių sektorių iniciatyvą *formuoti tvirtą visuomenės nuomonę*, paremtą profesionaliu bei adekvačiu problemos svarstymu. Žiniasklaidos pranešimuose turi dominuoti ekspertų bei specialistų nuomonė, organizuojamos viešos diskusijos, spaudos konferencijos ir panašiai.

- Visuomenės informavimo kanalais afišuoti *antiprostitucinę informaciją*. Ypač svarbios informacinės kampanijos, pranešimai, nukreipti į rizikos grupes, kontreklama sekso industrijai ir panašiai.

- *Plėsti temų bei akcentuojamų problemų spektrą*. Ir toliau skatinti kompleksiską požiūrį į prostitucijos fenomeną, platesnį problemos traktavimą prekybos žmonėmis bei žmogaus teisių kontekste, įtraukti vaikų, vyrų prostitucijos atvejus, ir panašiai.

- *Vykdyti žiniasklaidos monitoringą bei operatyviai reaguoti į žiniasklaidos pranešimus*.

- *Skatinti vyriausybinių bei nevyriausybinių institucijų tarpusavio bendradarbiavimą*. Siekiant platesnės problemos aprėpties žiniasklaidoje būtina akcentuoti kompleksiskus bei centralizuotus problemų sprendimo būdus. Šiuo metu valstybėje vis dar trūksta produktyviai funkcionuojančios vyriausybinių bei nevyriausybinių institucijų sistemos. Ji ne tik vykdytų efektyvesnę prevencinę veiklą, bet ir savo ruožtu padėtų formuoti vientisą fenomeno vaizdinį, tam tikrą socialinės problemos įvaizdį visuomenės sąmonėje. Tokios sistemos atsiradimas lemtų platesnę problemos aprėptį bei šia prasme skatintų išsamesnę bei profesionalesnę jos analizę.

- *Vykdyti lobistinę veiklą žiniasklaidos institucijose*. Socialinės problemos ne visuomet susilaukia didelio žiniasklaidos dėmesio. Vykdant prevencines programas be galo svarbus kontaktas su žiniasklaidos institucijomis. Šia prasme svarbus lobizmas žiniasklaidos institucijose, suprantamas kaip siekis įgyti galios įtakoti jose priimamus sprendimus (Cutlip, Center, Broom 2001). Supažindinant auditoriją su problema svarbu rasti kelius įtikinti visuomenės informavimo priemones skelbti kuo daugiau informacijos bei akcentuoti analitinį problemos nagrinėjimą, siekiant formuoti visuomenės nuomonę.

APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS

- Šiandieninė masinė kultūra skatina seksualinių poreikių ir vertybių svarbumą. Laisvosios rinkos ekonomikos politika įtakoja visuomenės moralines normas ir didina toleranciją tokioms socialinėms problemoms kaip prostitucija. Ji tampa ne tik pageidaujama bei paklausia veikla, bet ir normaliu ekonominiu, kultūriniu bei socialiniu reiškiniu.
- Prostituciją galima apibūdinti kaip profesiją, kurios pagrindinis tikslas – parduoti savo paslaugas ir už tai gauti pelną. Tai yra reiškinys, veikiantis kaip tam tikrų visuomenės problemų indikacija, atskleidžianti socialines, ekonomines, švietimo bei lyčių lygybės problemas ir parodanti, jog tam tikri veiksniai visuomenėje yra kritinės būklės. Tiek savo paplitimo mastais, tiek ir pelningumu prostitucijos verslas yra viena iš reikšmingiausių ir labiausiai paplitusių sekso industrijos dalių.
- Socialinės problemos yra sukurtos ir palaikomos „tvirtinimų formuotojų“ (*claims-makers*). Dominuojančios prostitucijos fenomeno sampratos paprastai yra susijusios su turinčiųjų galią įvardinti prostitucijos reiškinį, kaip problemą, tvirtinimais. Čia labai svarbus vaidmuo tenka žiniasklaidai, kuri ne tik informuoja apie tam tikras socialines problemas, bet ir pati jas konstruoja. Ji nustato prostitucijos kaip socialinės problemos prioritetą ir nurodo, kaip ją reikėtų suvokti bei vertinti.
- Mūsų visuomenėje dominuojančią pasaulėžiūrą į prostituciją, susijusią su moralės bei etikos dalykais, galima sieti su kriminalizacija ar prohibicionizmu. Lietuvos Respublikos politika prostitucijos atžvilgiu pasižymi daline tolerancija prostitučių atžvilgiu ir pagrindinį dėmesį skiria sąvadautojų veiklos kontrolei. Bausmės už vertimąsi prostituciją bei sąvadavimą yra minimos Administracinių teisės pažeidimų ir Baudžiamajame kodeksuose. Statutų, kurie reguliuotų sekso paslaugų pirkimą, nėra.
- Ekspertų nuomone, pagrindinės vertimosi prostitucija ir jos plitimo priežastys yra sunki ekonominė padėtis, vaikystė asocialioje šeimoje ir patirtos seksualinės

traumos bei netiesioginis prostitucijos propagavimas žiniasklaidoje. Vis dažniau masinės informacijos priemonėse netinkamai nušviečiant prostituciją, kaip modernaus ir vakarietiško gyvenimo būdo dalį, ji tampa suvokiama, kaip pateisinamas ir net propaguojamas užsiėmimas.

- Remiantis „Demetros“ pateikiama ataskaita, Lietuvoje prostitucijos versle dirbančių moterų amžiaus vidurkis yra 24,5 metai. Jų išsilavinimo lygis žemesnes už šalies vidurkį, dauguma jų netekėjusios, tačiau auginančios vaikų, vaikystėje patyrusios prievartą, kilusios iš asocialių ar nepilnų šeimų, taip pat našlaitės. Nepaisant ganėtinai aiškių prostitucija besiverčiančių moterų socialinių-demografinių charakteristikų, ekspertų teigimu, moterų savanoriško įsitraukimo į šį verslą priežastys yra daug komplikuočiau nei asocialios gyvenimo sąlygos ir traumota vaikystės patirtis.
- Kalbant apie prostitucijos pasekmes, ekspertai išskiria keletą žala patiriančių grupių – prostitutės arba prekybos moterimis aukas, sekso paslaugų pirkėjus ir jų šeimos narius. Prostitucija yra kompleksinis reiškinys, keliantis grėsmę visuomenės saugumui, darantis neigiamą poveikį jos ekonominei ir materialinei gerovei bei ardantis įprastas vertybines bei moralines sistemas.
- Dauguma žiniasklaidos straipsnių apie prostituciją remiasi ekspertų, specialistų informacija, cituojami specialieji šaltiniai. Todėl pateikiamos prostitutės socialinės-demografinės charakteristikos atitinka ir ekspertų pateiktus duomenis. Tipiškiausia spaudoje vaizduojama prostitutė – 26,7 metų amžiaus mergina, kilusi iš provincijos, nepilnos, asocialios šeimos, turinti vidurinį išsilavinimą, neturinti legalaus darbo ir iš prostitucijos verslo uždirbanti virš 200 litų per valandą.
- Informacija apie prostitucijos priežastis ir pasekmes spaudoje nėra pateikiama ir analizuojama. Skaitytojui suteikiama teisė, įvertinus pateiktas prostitutės socialines-demografines charakteristikas, nuspėti pagrindines prostitucijos priežastis. Dauguma straipsnių apie prostituciją publikuojami kriminalinių naujienų rubrikose, tad implicitiškai galima numatyti ir prostitucijos pasekmes.

- Ekspertai prostituciją traktuoja kaip socialinę problemą, apimančią švietimo, socialinio, ekonominio, medicininio, teisinio, politinio lygmens aspektus bei turinčią galias socialines priežastis. Tuo tarpu spaudoje prostitucija be to, kad yra vaizduojama kaip pavojingos prekybos moterimis veikos dalis, dažnai traktuojama kaip pelningas verslas, elementarus darbas, nevengiant pikantiškų detalių ir šokiruojančių nuotraukų.
- Darbo pradžioje iškelta hipotezė nepasitvirtino. Nors spaudos žurnalistai remiasi specialistų ir ekspertų turimomis žiniomis ir informacija, išskiria tas pačias prostitutės sociodemografines charakteristikas, vis dėlto pats prostitucijos, kaip socialinės problemos, vertinimas išsiskiria. Spauda prostituciją dažnai pateikia kaip verslą ar pramogą, nekalbant nei apie prostitucijos reiškinio priežastis nei pasekmes. Tuo tarpu ekspertai į prostitucijos problemą žvelgia daug giliau ir ją analizuoja išsamiau.
- Informacijos sklaida yra vienas iš kertinių prevencijos tikslų. Siekiant žiniasklaidos pranešimais formuoti išsamų problemos vaizdą bei išsklaidyti su reiškiniumi susijusius mitus, vienas esminių prostitucijos prevencijos aspektų – profesionalus, objektyvus bei adekvatus problemos atspindėjimas žiniasklaidos pranešimuose.
- Akcentuojant prevencinį žiniasklaidoje pateikiamos informacijos aspektą svarbu: skatinti vyriausybinių ir nevyriausybinių sektorių iniciatyvą formuoti tvirtą visuomenės nuomonę, paremtą profesionaliu bei adekvačiu problemos svarstymu, visuomenės informavimo kanalais afišuoti antiprostitucinę informaciją, plėsti temų bei akcentuojamų problemų spektrą, vykdyti žiniasklaidos monitoringą bei operatyviai reaguoti į žiniasklaidos pranešimus, skatinti vyriausybinių bei nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimą, vykdyti lobistinę veiklą žiniasklaidos institucijose.

Prostitution as Social Problem in Lithuanian Press

(Summary)

Nowadays mass culture stimulates importance of sexual needs and values. Free market economy influence moral standards and growing tolerance to such social problems as prostitution. It becomes not only desirable and marketable activity but also normal economic, cultural and social phenomenon.

In the context of social problems in Lithuania prostitution outstands as one of the most complex and less examined. More often prostitution is considered in the context of illegal migration, sexually transmitted diseases, prevention programs and etc. However talking about prostitution as social problem there is lack contemplation about public opinion and its formation.

All social problems are created and maintain by claim makers. One of the most common and most influential claim makers is mass media. The information that they give to us not only show *what to think* but also *how to think*. Because of that, to the prostitution as a social problem in this work we are trying to look through mass media perspective.

The aim of this article is to analyze how prostitution is presented in the media and how this presentation matches to the data given by the experts of prostitution phenomenon. Trying to check the hypothesis that '*understanding of prostitution problem in Lithuanian mass media suits to the expert's opinions and estimations*' three methods are used.

By data analyzes is examined prostitution as a social problem, governmental policy, prevention programs, opinions of the experts also are represented. By content analyzes the presentation of prostitution in mass media is analyzed. Using comparison method all the data is generalized. The work is finished with recommendations to the prevention of prostitution.

ŠALTINIAI

1. „Elitinių prostitučių“ motinėlei – griežtas nuosprendis (2003). Respublika (R), spalio 24.
2. Aksomaitis S. (2003). Iš sekso vergių biznio – į teisiamųjų suolą. Respublika, liepos 17.
3. Aksomaitis S. (2003). Išvyka į Prancūziją tapo detektyvu. Respublika, balandžio 12.
4. Anglų kalbos pamokos Airijos viešnamiuose (2003). Lietuvos žinios (LŽ), birželio 9.
5. Atskleistas prostitutės nužudymas (2003). Lietuvos žinios, rugsėjo 2.
6. Bendra Lietuvos ir Olandijos kova su migracijos problemomis. Respublika, rugsėjo 18.
7. Byčienė D. (2003). Iš merginų pelnėsi Kazlų Rūdos nusikaltėliai išgirdo nuosprendį. Respublika, lapkričio 4.
8. Bogdaniienė D. (2003) Sekso vergių maršrutai driekiasi į Šiaurės šalis. Lietuvos rytas (LR), rugpjūčio 30.
9. Būsimi partneriai Europos Sąjungoje švedam kelia siaubą (2003). Lietuvos rytas, gegužės 24.
10. Čekija ėmėsi kovos su sekso vergija (2003). Lietuvos žinios, spalio 13.
11. Černiauskaitė E. (2003) „Parduodama moteris. Kaina sutartinė.“. Cosmopolitan, gegužė.
12. Černiauskaitė E. (2003) Įkalinta lėlių namuose. Cosmopolitan, gruodis.
13. Čiužauskas D. (2003). Demaskuotas didžiausias uostamiesčio viešnamis. Respublika, rugsėjo 20.
14. Čiužauskas D. (2003). Palangoje įkliuvo meilės vergės. Respublika, liepos 5.
15. Čiužauskas D. (2003). Policininkai šurmavo prostitučių gūžtą. Respublika, lapkričio 12.
16. Čiužauskas D. (2003). Prostitutes plėšimu kaltinęs rusas nėrė į krūmus. Respublika, lapkričio 14.
17. Dumalakas A. (2003) Prostitūtės šuolis į JAV ambasadą. Lietuvos rytas, rugpjūčio 21.
18. Estijoje klesti moterų prekyba (2003). Respublika, sausio 28.
19. Filimanavičienė A. (2003) Prostitutėmis tapti svajojusios moksleivės patyrė smurtą. Lietuvos rytas, balandžio 10.
20. Gurevičius A. (2003). Nusikaltėlių gaujoms suduoti skaudūs smūgiai. Respublika, birželio 13.

21. Gurevičius A. (2003). Prostatitūtės į Vilnių veržiasi kaip į Vakarus. Respublika, gegužės 29.
22. Hamburge įkliuvo Lietuvos prostitutės (2003). Vakaro žinios (VŽ), spalio 8.
23. Į Vokietiją vežamos sekso vergės iš Lietuvos (2003). Respublika, rugpjūčio 12.
24. Irena K. (2003) Kambarinė su stringais. Panelė, kovas.
25. Jankauskas G. (2003). Merginos Vokietijos juodosios pusės neišvydo. Respublika, sausio 24.
26. Jankevičiūtė L. (2003) Vyrai už pinigus. Cosmopolitan, kovas.
27. Japonijos sekso turistų orgijos įsiutino Kiniją (2003). Lietuvos rytas, rugsėjo 30.
28. Japonų orgijos Kinijoje (2003). Respublika, rugpjūčio 30.
29. Jonaitytė R. (2003) Kurtizanės spindesys ir skurdas. Cosmopolitan, birželis.
30. Juodzevičienė L. (2003) Pensininko bute — viešnamis. Lietuvos rytas, gruodžio 12.
31. Juodzevičienė L. (2003) Prostitutė apvogė mašinų prekiautoją iš Rusijos. Lietuvos rytas, gruodžio 4.
32. Juodzevičienė L. (2003) Sekso vergių ieškotojai neteko laisvės. Lietuvos rytas, lapkričio 5.
33. Karaliūnaitė V. (2003) Lietuvaičių verslas — prekyba aukomis. Lietuvos žinios, sausio 8.
34. Karečka T. (2003). Klykianti prostitutė šokiravo policininkus. Respublika, spalio 24.
35. Karečka T. (2003). Prostitutė žinojo apie gresiantį pavojų. Respublika, spalio 21.
36. Kiek kainuoja meilė zonoje (2003). Respublika, balandžio 29.
37. Kiliuvienė J. (2003). „Plaštakių“ patirtis – sekso verslo naujokėms. Respublika, vasario 13.
38. Kirgizija: tūkstančiai moterų parduota į sekso vergiją užsienyje (2003). Lietuvos žinios, sausio 7.
39. Klaipėdoje demaskuotas viešnamis (2003). Lietuvos rytas, rugsėjo 20.
40. Kučius A. (2003). Vilnietė viešnamiams nupirko policininkų. Respublika, spalio 6.
41. Kučius A. (2003). Vilniuje praeivis rado pasmaugtą prostitutę. Respublika, spalio 20.
42. Kutrevičius A. (2003). Policijos spąstai sekso vergių pirkliais. Respublika, spalio 8.
43. Labiausiai nuskriausti — moterys ir vaikai. Lietuvos rytas, balandžio 3.
44. Lietuva ir Vokietija sprendžia prekybos žmonėmis problemas (2003). Respublika, rugsėjo 8.
45. Lietuvaitė Švedijoje tapo kultine asmenybe (2003). Lietuvos žinios, kovo 15.
46. Lietuvis prekiaavo Latvijos merginomis (2003). Respublika, balandžio 24.

47. Lietuvių merginos – italų ir ispanų viešiesiems namams (2003). Respublika, rugpjūčio 9.
48. Majorovienė V. (2003) Į kairę. Moteris, gegužė.
49. Ministrė – prieš viešbučius (2003). Respublika, liepos 24.
50. Mott, A. (2003) Ūkininkas dieną skersdavo kiaules, o naktį žudydavo moteris. Lietuvos rytas, sausio 18.
51. Musteikytė D. (2003) Kosta Rikoje keliautojai pakliūva į pigaus sekso turgų. Lietuvos rytas, gegužės 17.
52. Musteikytė D. (2003) Skurdo baimė moteris nubloškia į sekso turgų. Lietuvos rytas, sausio 11.
53. Nevados viešnamis demonstruoja patriotizmą (2003). Lietuvos rytas, birželio 7.
54. Nyderlanduose atidaryta prostitučių mokykla (2003) Lietuvos rytas, balandžio 9.
55. Norkienė D. (2003) Nepilnametė liudytoja pateko tarp policijos ir mafijos girnų (1). Lietuvos žinios, rugsėjo 18.
56. Norkienė D. (2003) Nepilnametė liudytoja pateko tarp policijos ir mafijos girnų (2). Lietuvos žinios, rugsėjo 19.
57. Nužudyta prostitutė buvo nuoga (2003). Lietuvos rytas, spalio 20.
58. Olimpini seksas (2003). Vakaro žinios, liepos 8.
59. Pasaulyje prostitucija dažniausiai verčiasi rusės (2003). Lietuvos žinios, gegužės 15.
60. Pasiūlyta bausti ir sekso paslaugas perkančius vyrus (2003). Lietuvos rytas, gegužės 30.
61. Pekarskaitė J. (2003) Prostitutės klientui — mirtinas dūris peiliu. Lietuvos rytas, lapkričio 6.
62. Pekarskaitė J. (2003) Santechnikui nepavyko tapti sąvadautoju. Lietuvos rytas, sausio 17.
63. Peleckienė L. (2003) Prostitutę pardavė už 300 eurų. Lietuvos žinios, vasario 22.
64. Peleckis M. (2003). Merginos viešnamiams perkamos vos už tūkstantį. Respublika, kovo 7.
65. Peleckis M., Zdranys A. (2003). Prostitucijos verslą vėl kontroliuoja mafija. Respublika, gruodžio 15.
66. Petruilienė J. (2003) Lietuvės — paklausi prekė užsienyje. Lietuvos žinios, spalio 20.
67. Pilaitienė A. (2003) Įkliuvo prostitutės ir sąvadautojas, liepos 5.
68. Pilaitis G. (2003) Pajūryje įkliuvo prostitutes siūlė du broliai. Lietuvos rytas, gruodžio 6.
69. Pilaitis G. (2003) Taksistas pasiūlė prostitučių. Lietuvos rytas, kovo 25.

70. Policijos rėmėja Klaipėdoje virto prostitute (2003). Respublika., kovo 15.
71. Prezidentinis viešnamis (2003). Vakarų žinios, liepos 12.
72. Prieš politikės karjerą – prekyba savo kūnu (2003). Respublika, kovo 8.
73. Prostitucių bosui gresia griežta bausmė (2003). Vakarų žinios, liepos 19.
74. Prostitucių prie Vilniaus stoties tyko mirtis (2003). Respublika, rugpjūčio 3.
75. Prostitucių protestas (2003). Vakarų žinios, vasario 27.
76. Prostitutė įskundė sąvadautojus (2003). Lietuvos rytas, gegužės 19.
77. Prostitutėms teks mažinti biudžeto deficitą (2003). Lietuvos rytas, kovo 1.
78. Prostitutės reikalauja grąžinti viešbutį (2003). Respublika, vasario 27.
79. Prostitutes žudo jų globėjas (2003). Vakarų žinios, spalio 27.
80. Rusijos mafijai mergina kainuoja tik 200 JAV dolerių (2003). Lietuvos žinios, liepos 26.
81. Seksualinio saugumo agentai (2003). Respublika, liepos 19.
82. Skatikaitė R. (2003) Europa valo lietuvių sutenerius. Lietuvos žinios, balandžio 5.
83. Slaptas nekviestų atvykėlių verslas — prekyba Lietuvos moterimis. Lietuvos rytas, rugpjūčio 9.
84. Smūgis prekyautojams sekso vergėmis (2003). Lietuvos rytas, sausio 15.
85. Straškys V. (2003). Degė sąvada vimu įtariamos šeimos automobilis. Respublika, balandžio 22.
86. Straškys V. (2003). Suimtas žymiausias pajūrio sąvadautojas. Respublika, gruodžio 6.
87. Stravinskis D. (2003) Teisiamųjų suole — prekyautojai žmonėmis. Lietuvos rytas, rugsėjo 24.
88. Strikulienė O. (2003). Nužudytas už seksą neatsiskaitęs vyras. Respublika, lapkričio 6.
89. Sulaikyta prekyautojų moterimis grupuotė (2003). Lietuvos žinios, kovo 7.
90. Sulaikytas prekyautojas moterimis (2003). Lietuvos žinios, balandžio 24.
91. Šiaurės ir Baltijos valstybės vienija jėgas kovoti su prekyba žmonėmis (2003). Lietuvos žinios, gruodžio 17.
92. Šmaižytė V. (2003) Už sąvada vimą — 12 metų kalėjimo. Lietuvos rytas, birželio 26.
93. Šmaižytė V. (2003) Valstybė kaltinama sąvada vimu. Lietuvos rytas, balandžio 28.
94. Šmaižytė V. (2003) Virš Juodųjų kalnų šalies — prekybos žmonėmis šešėliai. Lietuvos rytas, liepos 26.
95. Tarptautinio rafinuotų prostitučių tinklo vadovė atsidūrė už grotų (2003). Lietuvos rytas, spalio 24.
96. Urmonaitė E. (2003) Lietuvės Paryžiuje tapo albanų vergėmis. Lietuvos rytas, kovo 6.

97. Urmonaitė E. (2003) Sekso versle svarbu ne tik moters kūnas, bet ir protas. Lietuvos rytas, balandžio 5.
98. V. Blinkevičiūtė smerkia sekso verslo plėtrą (2003). Lietuvos rytas, liepos 24.
99. Vaičekauskienė E. (2003) Vokietės ir lietuvės vienijasi prieš prekybą moterimis, Lietuvos žinios, sausio 20.
100. Valonytė L. (2003) Raktas į vyro turtus — keli lašai klofelino. Lietuvos rytas, sausio 18.
101. Vanagas J. (2003) Prostitucių daugėja, o jų paslaugos pinga. Lietuvos žinios, kovo 22.
102. Vanagas J. (2003) Vilniuje nužudyta dar viena prostitutė. Lietuvos žinios, spalio 20.
103. Venckutė J. (2003) Į šiuolaikinę vergiją vyksta apgautosios ir savanorės, birželio 28.
104. Venckutė J. (2003) Prostitutę dengia liudytojos skydas. Lietuvos rytas, birželio 14.
105. Venckutė J. (2003) Rostoko raudonųjų žibintų kvartale — lietuvių pėdsakai. Lietuvos rytas, kovo 4.
106. Verbienė I. (2003) Vienijasi šalies moterų organizacijos. Lietuvos žinios, vasario 17.
107. Vertė parduoti kūną (2003). Respublika, sausio 18.
108. Viešnamis ant ratų (2003). Respublika, spalio 29.
109. Viešnamis impotentams (2003). Respublika, liepos 12.
110. Viešnamių sostinė (2003). Vakaro žinios, gegužės 15.
111. Viešnamyje pensininkai naudosis nuolaidomis (2003). Lietuvos rytas, birželio 17.
112. Vilniaus kriminalistai sugavo prostitutės žudikus (2003). Respublika, rugsėjo 2.
113. Vilniaus prostitutės vienos kitas moko saugaus sekso (2003). Lietuvos rytas, sausio 24.
114. Vilniaus prostitutės žudiko taikinyje (2003). Vakaro žinios, spalio 21.
115. Vilniuje įkliuvo prekeivių žmonėmis gauja (2003). Vakaro žinios, kovo 7.
116. Vilniuje siaučia prostitučių maniakas (2003). Vakaro žinios, spalio 20.
117. Vitkauskienė J. (2003) Penkiolikametė biržietė netapo Londono prostitute. Lietuvos rytas, gruodžio 19.
118. Vitkus R. (2003) Prostitutės pirkėjui gresia griežta bausmė. Lietuvos rytas, liepos 18.
119. Vokietijoje lietuvaitės - sekso vergės (2003). Vakaro žinios, rugpjūčio 12.
120. Vokietijos viešnamis surengė labdaros renginį (2003). Respublika, liepos 30.

121. Žemulienė L. (2003) Lietuvos tragedijos aidas persirito per pasaulį. Lietuvos rytas, gruodžio 27.

LITERATŪRA

1. Acus A. (2001) Marginalinės grupės tapsmas (sociologiniai prostitucijos tyrinėjimai). *Sociologija: Mintis ir veiksmai*, nr. 3-4. P.56-67.
2. Balčytienė A. (2002) Žiniasklaidos tekstai. *Darbai ir dienos*, t. 24, p. 109-119.
3. Bazylevas I. (2002) Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas). Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc>>.
4. Bazylevas I., Žekonis R. (2003) Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius: S.Smirnovo individuali įmonė. – 79p.
5. Berger P.L., Luckmann T. (1999) Socialinis tikrovės konstravimas: Žinojimo sociologijos traktatas. Vilnius: Pradai. – 263p.
6. Berger A.A. (2000) *Media and Communication Research Methods. An Introduction to Qualitative and Quantitative Approaches*. London: Sage Publications. – 435p.
7. Brown J. (2004) Global Human Trafficking: An International Human Rights or Law Enforcement Struggle? Prieiga per internetą: <www.cedim.uqam.ca/articles/trafficking-Brown.pdf>.
8. Cutlip S.M., Center A.H., Broom G.M. (2001) *Effective Public Relations*; Eighth Edition. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice-Hall International. – 620p.
9. Christie, N. 1993 (1999) Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė: Į Gulagą vakarų stiliumi. Vilnius: Eurigmas. – 192p.
10. Čaplinskas S., Mardh P.A. (2001) Prostitucių sveikatos kontrolė. Vilnius: Lietuvos AIDS centras. Prieiga per internetą: <<http://www.aids.lt/download/pprostitutes.doc>>.
11. Danna D. (2001) The Position of Prostitutes in EU Countries: Law and Practice. University of Trento / Paper for the 4th European Feminist Research Conference *Body, Gender, Subjectivity*. Prieiga per internetą: <<http://www.women.it/quarta/workshops/economics10/danieladanna.htm>>.
12. Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos (2002). 2002 m. sausio 17d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, nr. 62 (Skelbta: Valstybės Žinios, 2002.01.23, nr.6, publ. nr.231). Prieiga per internetą: <<http://www.tic.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=52008&Zd=HEROINAS>>.
13. Dėl sąvadavimo ir prostitucijos propagavimo: VRM viceministras A.Svetulevičius atsako į Lietuvos Caritas generalinio sekretoriaus kunigo R.Grigo kreipimąsi (1998) *Bažnyčios žinios*, nr. 1(1453). Prieiga per internetą: <www.lcn.lt/bzinius/bz9815/815b18.html>.

14. Forte J.A. (2002) Not in My Social World: A Cultural Analysis of Media Representations, Contested Spaces, and Sympathy for the Homeless. *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. XXIX, No. 4. Prieiga per internetą: <http://www.wmich.edu/hhs/Newslettersjournals/jssw/>.
15. Gleeson V. (1992) Industrial Aspects of Sex Industry / In: *Sex Industry and Public Policy*; edited by S.A.Gerull, B. Halstead. Proceedings of a Conference Held on 6-8 May, 1991, Canberra: Australian Institute of Criminology. P.183-189. Prieiga per internetą: www.aic.com.
16. Sex Work and Sex Exploitations in the EU (2004) / Project paper *It Takes a Village to Make a Prostitute*. Prieiga per internetą: http://www.ex.ac.uk/politics/pol_data/undergrad/aac/definitions.htm.
17. Kantola J., Squires J. (2002) Discourses Surrounding Prostitution Policies in the UK. University of Bristol / Paper presented in the PSA Annual Conference, Aberdeen, 5-7 April 2002. Prieiga per internetą: <http://www.walnet.org/csis/papers/UK-DISCOURSE.PDF>.
18. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas (LRBK), įsigaliojęs 2000 m. rugsėjo 26 d. LR įstatymu Nr. VIII-1968.
19. Nacionalinis skaitytojų tyrimas (2003). *TNS Gallup* tyrimo ataskaita (2003-12-29). Prieiga per internetą: www.tns.lt.
20. NVO atstovių nuomonė apie faktinę moterų teisių padėtį Lietuvoje bei jų pasiūlymai moterų problemoms spręsti: Darbo grupių išvados (2002). NVO koalicija moterų teisėms ginti. Prieiga per internetą: http://www.moterukoalicija.webinfo.lt/dg_isvados.htm.
21. Marcinkevičienė R. (2004) Spaudos žanrų tipologija: Vakarietiškoji patirtis. *Darbai ir dienos*, t. 38, p. 191-234.
22. McCullagh C. (2002) *Media Power: A Sociological Introduction*. UK: Palgrave. – 240p.
23. Organizacijų reitingai (2004). Lietuvos ir Didžiosios Britanijos UAB „Baltijos tyrimai“ tyrimo ataskaita (2004-05-19). Prieiga per internetą: <http://www.5ci.lt/ratings/lit/frameset.htm>.
24. Pajumets M. (2004) Prostitution – a Social Problem? The Views on Prostitution's Nature, Causes and Effects in the Baltic States and North-western Russia. Tallinn: Estonian Women's Studies and Resource Centre. – 87p. Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?id=126>.
25. Perkauskienė A. (2001) Trafficking in Women: Lithuania. Tarptautinės migracijos organizacijos inicijuotas tyrimas, informacinė kampanijos *Prieš prekybą moterimis Baltijos šalyse* dalis. Prieiga per internetą:

<http://www.focus-on-trafficking.net/pdf/trafficking%20audrone.pdf>.

26. Pociūtė J. (2002) Prostitucija kaip reiškiny Klaipėdos ir Kauno regionų dienraščiuose / Komunikacijos ir informacijos magistro darbas (vadovė doc. dr. I.Dagytė). Kaunas, VDU. – 87p.

27. Prekyba moterimis – žvilgsnis į lietuvišką spaudą (2003). Tarptautinės migracijos organizacijos inicijuotas tyrimas, informacinė kampanijos *Prieš prekybą moterimis Baltijos šalyse* dalis. Prieiga per internetą:

<http://www.focus-on-trafficking.net/inside.php?page=news:news&ln=lt&ID=116&action=show>.

28. Severin W. J., Tankard J. (1997) *W. Communication Theories*. New York: Longman. – 425p.

29. Sipavičienė A. ir kt. (2004) Prekyba moterimis Lietuvoje: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas. – 196p. Prieiga per internetą: <http://www.focus-on-trafficking.net/pdf/knyga.pdf>.

30. Sipavičienė A., Gaidys V. (2002) Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas. - 45p. Prieiga per internetą:

[http://www.focus-on-trafficking.net/pdf/Public%20awareness lietuviskai.pdf](http://www.focus-on-trafficking.net/pdf/Public%20awareness%20lietuviskai.pdf).

31. Sipavičienė A., Tureikytė D. (2001) Trafficking in Women in Lithuania: Magnitude, Mechanism and Actors / In: *Trafficking in Women and Prostitution in the Baltic States: Social and Legal Aspects*. Helsinki: International Organization for Migration, Regional Office for the Baltic and Nordic Countries. P.278-348. Prieiga per internetą:

<http://www.focus-on-trafficking.net/pdf/Trafficking%20Book.pdf>.

32. Tarptautinių žodžių žodynas (TŽŽ) (2001). Alma littera. – 790p.

33. Ulfkotte U. (2003) *Taip meluoja žurnalistai*. Vilnius: Mintis. – 276p.

34. Urbonas V. (2002) *Žurnalistikos pagrindai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. – 252p.

35. Zdanevičius A. (2002) Liberalioji seksualumo ideologija arba mitai apie prostituciją. *Ateitis*, nr. 1(13). P.8-9.

36. Wennerholm C. J. ir kt. (2002) *A Resource Book for Working against Trafficking in Women and Girls in Baltic Sea Region*. Prieiga per internetą:

www.qweb.kvinnoforum.se/papers/resursbok02.pdf.

37. Wikipedia Online (2004). Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org>.